

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання

І.В. Іванюк

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ
РЕСУРСІВ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ
ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

2016

УДК 373.5(4):008-022.218:004

ББК 74[^]6_с51_{я81}+79.347.7_{я81}

I 20

Загальна редакція: *Овчарук О.В., канд.пед.наук, ст. наук співр.*

Рецензенти: *Коневщинська О.Е., канд.пед.наук, ст. наук співр., Іванова С.М., канд.пед.наук*

Схвалено та рекомендовано до друку вченою радою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (*Протокол № 11 від 26 листопада 2015 р.*).

Іванюк І. В.

Використання електронних освітніх ресурсів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів: методичні рекомендації / І. В. Іванюк. – Дрогобич: Видавничій відділ ДДПУ імені І. Франка, 2016. – (60) с.

I 20

Методичні рекомендації присвячені використанню комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів. Побудовані на тематиці навчальних модулів, що присвячені методичним засадам розробки змісту, форм, методів та засобів використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів у загальноосвітніх навчальних закладах з використанням ІКТ. Подано пояснювальну записку, календарно-тематичне планування та інформаційні матеріали з громадянської, зокрема, полікультурної освіти учнів. Для методистів, вчителів, керівників ЗНЗ. Може бути використано в системі післядипломної педагогічної освіти та закладами, що здійснюють підвищення кваліфікації вчителів та методистів в системі ЗНЗ.

© Іванюк І.В., 2016

© Видавничій відділ ДДПУ імені І. Франка, 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. Пояснювальна записка.....	4
II. Календарно-тематичне планування.....	5
III. Навчальні модулі.....	6

МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

1.1. Розвиток полікультурної компетентності учнів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: теоретичні підходи.....	6
1.2. Сучасні стратегії розвитку полікультурної освіти учнів через створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в країнах Європейського Союзу.....	11
Питання для самоперевірки.....	14

МОДУЛЬ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

2.1. Модель комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти.....	27
2.2. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в навчальному процесі полікультурної освіти учнів.....	
Питання для самоперевірки.....	33

МОДУЛЬ 3. ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

3.1. Огляд та характеристика електронних освітніх ресурсів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів загальноосвітнього навчального закладу.....	34
3.2. Вимоги до оцінювання полікультурної компетентності в умовах комп'ютерно орієнтованого навчального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. Приклади анкет та опитувальних листів.....	41
Питання для самоперевірки.....	46
Використана література та рекомендовані джерела.....	47

ВСТУП

Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) дозволяє реорганізувати процес навчання і підвищити його ефективність.

Застосування засобів ІКТ з метою організації особистісно-орієнтованого навчання є тим чинником освітнього середовища, що дозволяє суттєво впливати на ефективність навчального процесу, систематизацію знань, індивідуалізацію навчання з урахуванням особистісних запитів та особливостей того, хто навчається. Це стає новою технологічною основою формування в учнів навичок самоосвіти, сучасної інформаційної культури, сприяє досягненню необхідного рівня грамотності під час роботи з джерелами інформації та, загалом, впливає на інтелектуальне зростання особистості учня.

Комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище (КОНС) навчального закладу дозволяє на якісно новому рівні розв'язувати низку педагогічних і психологічних завдань формування і розвитку особистості. На основі сучасного КОНС важливим вбачається забезпечення учасників освітнього процесу новими, технологічно насиченими засобами навчання, формами подання навчального матеріалу, збагачення діяльності суб'єктів навчання, засобами, які підтримують новий рівень спілкування і взаємодії у полікультурному вимірі учасників навчально-виховного процесу.

Освітня політика Європейського Союзу визнає полікультурну освіту основоположним принципом, який спрямовує навчально-виховну діяльність навчальних закладів різних країн на взаємне визнання та взаємодію культур та, водночас, закликає до використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР) і засобів інформаційних технологій у процесі навчання та виховання.

Важливим є створення додаткових можливостей для розробки й упровадження новітніх особистісно-орієнтованих освітніх технологій для розкриття творчого потенціалу учнів, розвитку їх життєвих компетентностей та формування загальної культури, зокрема полікультурної компетентності.

I. Пояснювальна записка

Методичні рекомендації розраховані на 17 навчальних годин, які розподілені за тематичними модулями: 8 з яких реалізуються у формі лекцій, а 9 – у формі семінарів та елементів тренінгу на очному етапі навчання. Можливе також застосування навчання через самостійну роботу. За потреби кількість годин може бути змінена. Темі трьох модулів подані у календарно-тематичному плануванні. Кожен модуль включає дві підтеми, які розкривають його основний зміст. Тематичні модулі завершуються питаннями для самоперевірки, списком використаної літератури та рекомендованих джерел.

До форм навчання за модулями слід віднести такі основні, як лекції, семінари, практичні заняття, тренінги та самостійну (індивідуальну) роботу слухачів.

Метою навчання є підвищення кваліфікації вчителів, методистів та керівників ЗНЗ, що займаються питаннями громадянської та полікультурної освіти учнів. Завдання підготовки в рамках навчально-методичних рекомендацій: ознайомлення з методичними засадами розробки змісту, форм, методів та засобів використання КОНС в умовах полікультурної освіти учнів; надання теоретичних знань щодо формування полікультурної компетентності учнів.

Основу методичних матеріалів складають авторські розробки (результати емпіричних досліджень та викладацько-тренерської роботи). Методичні рекомендації розроблено в результаті виконання дисертаційного дослідження “Розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів в країнах Європейського Союзу”.

Методичні рекомендації можуть бути використані в системі післядипломної педагогічної освіти.

II. КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Теми модулів	Кількість навчальних годин		
	Семінари, практичні заняття, тренінги	Лекції	Всього
МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ 1.1. Розвиток полікультурної компетентності учнів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: теоретичні підходи 1.2. Сучасні стратегії розвитку полікультурної освіти учнів через створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в країнах Європейського Союзу	2	2	4
МОДУЛЬ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ 2.1. Модель комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти 2.2. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в навчальному процесі полікультурної освіти учнів	3	3	6
МОДУЛЬ 3. ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ 3.1. Огляд та характеристика електронних освітніх ресурсів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів загальноосвітнього навчального закладу 3.2. Вимоги до оцінювання полікультурної компетентності в умовах комп'ютерно орієнтованого навчального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. Приклади анкет та опитувальних листів	4	3	7
Всього годин	9	8	17

III. Навчальні модулі

МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

1.1. Розвиток полікультурної компетентності учнів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: теоретичні підходи

Сучасний стан розвитку освіти передбачає створення таких організаційно-педагогічних умов для учнів та педагогів, які б відповідали передовим здобуткам теорії та практики в науці та освіті, розвиткові інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та, водночас, базувалися б на основних цінностях громадянського суспільства, однією з основних характеристик якого є полікультурність.

Підвищення реальної та віртуальної мобільності людей в сучасному світі посилило їх потребу в успішній культурній адаптації й ефективній комунікації, що вимагає володіння інформаційною культурою. Освітні технології інтенсивно розвиваються завдяки використанню сучасних технічних засобів, що змінює підхід до освіти в багатьох країнах світу. Йдеться про створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища (КОНС), в якому використовуються ІКТ, нові форми, засоби навчання, що сприяють формуванню полікультурної компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу.

Перетинання та взаємозв'язок різних культур у інформаційному суспільстві відбувається сьогодні у інтенсивних темпах завдяки ІКТ. Учні та педагоги, спілкуючись у віртуальному просторі, мають багато можливостей щодо виявлення власної культури спілкування, обміну різноманітними даними, створення та презентації навчальних ресурсів. Спілкування учнів у віртуальному просторі, яке відбувається, перш за все, у мережі Інтернет, тісно пов'язане з рівнем інформаційно-комунікаційної компетентності учня та виявами їх особистої культури життя та поведінки. Таке поєднання потреб учнів з навчальними цілями, які ставить система освіти щодо формування їхнього полікультурного світогляду, вимагає використовувати можливості навчального середовища, в тому числі відповідних засобів та можливостей сучасних ІКТ.

Полікультурна компетентність як науково-педагогічна проблема розглядається вітчизняними науковцями (Л.І. Воротняк [7], Л.А. Гончаренко [6], В.В. Кузьменко [7], О.І. Пометун [31] та ін.) та зарубіжними дослідниками (Д. Бігс [13], А. Пероті [26], Е. Тейлор [3], А. Томас [4], А. Фантіні [42] та ін.).

Постає необхідність щодо з'ясування змісту поняття “полікультурна компетентність учня” і уточнення змісту поняття “комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти учнів”.

Слід відмітити, що полікультурна компетентність учня має розглядатися з урахуванням однієї з головних вимог сучасного суспільства – володіння інформаційною культурою. Українські дослідники Н.В. Морзе і В.П. Вембер визначають інформаційну культуру як “вміння цілеспрямовано працювати з інформаційними даними та використовувати для їх отримання, опрацювання та передавання ІКТ, сучасні технічні засоби та методи” [1, с.23]. Вони уточнюють, що інформаційна культура людини проявляється в: конкретних навичках використання різних технічних пристроїв — від телефона до персонального комп'ютера і мережевих пристроїв; здатності використовувати ІКТ; умінні здобувати інформацію з різних джерел — від періодичних друкованих джерел до електронних комунікацій; умінні подавати інформацію у зрозумілому вигляді й ефективно її використовувати; знаннях аналітичних методів опрацювання даних; умінні працювати з різними видами повідомлень.

Н.В. Сороко виокремлює такі складові інформаційної культури, які на її погляд є взаємозв'язаними та мають впливати на розвиток ІК-компетентності особистості, а саме: основні знання як основа наукових уявлень про інформацію, інформаційні процеси, системи, технології, моделі та ін.; навички застосовувати ІКТ у побуті, професійній освіті та самоосвіті; уміння працювати з різними видами інформації за допомогою ІКТ; пізнавальні інтереси та творчі здібності, які формуються та розвиваються засобами ІКТ; відповідальне ставлення до відомостей і даних з урахуванням правових і етичних аспектів її розповсюдження [2, с.23].

Сформована інформаційна культура є однією з головних умов конкурентоспроможності сучасної молоді. Саме тому можна стверджувати, що інформаційна культура є однією з складових полікультурної компетентності. В зарубіжній науково-дослідній літературі існує декілька визначень полікультурної компетентності. Так, Е. Тейлор розглядає полікультурну компетентність як перетворюючий навчальний процес, в якому “чужий” розвиває здатність до адаптації, змінюючи його або її точку зору, щоб ефективно зрозуміти і задовольнити вимоги культури приймаючої країни [3].

А. Томас визначає полікультурну компетентність як здатність “допомогти формувати процес міжкультурної взаємодії таким чином, щоб уникнути або

контекстуалізувати непорозуміння, та водночас, створювати можливості для вирішення спільних проблем таким чином, щоб це було прийнятним і продуктивним для всіх учасників” [4, с.141]. Дослідник вважає, що “полікультурна компетентність проявляється у здатності визнавати, поважати, цінити та продуктивно використовувати - у власній та інших культурних умовах і детермінантах - сприйняття, судження, відчуття та дії з метою створення взаємної адаптації, толерантності до несумісності й розвитку синергетичних форм співпраці, ефективних моделей орієнтації по відношенню до інтерпретації та формування світу” [4, с.143].

Це визначення підкреслює важливість формування полікультурної компетентності кожної людини та здатності бути гнучким у власній поведінці в залежності від ситуації та культурного контексту. Для дослідників важливо визначити складові компоненти полікультурної компетентності.

Дослідники Інституту інтеркультурної дидактики (Німеччина), вважають що полікультурна компетентність має три складові: знання (когнітивні аспекти), що включають в себе знання мов, знання про культуру країни, про культурний вимір/ культурні стандарти/ культурні процеси, знання про етноцентризм, знання процесів міграції та інтеграції, специфічні знання про культуру та концепції культури; здібності (емоційні/афективні аспекти), які включають в свій список спостереження, обізнаність, правильне розуміння ситуації, адекватність, саморефлексію, сприйняття іноземного світогляду, здатність змінювати свої погляди на майбутнє, здатність до співчуття, гнучкість, відкритість, толерантність, чутливість; навички (аспекти поведінки), які передбачають володіння стрес менеджментом, управління конфліктами, навички комунікації, вміння змінюватись, здатність інтегруватись в інше культурне середовище, вміння вирішувати критичні ситуації, невимушене спілкування, стратегії роботи з культурним шоком [5].

Дослідження українських науковців також свідчать про різні підходи щодо визначення поняття “полікультурної компетентності”. Дослідники Л.А. Гончаренко та В.В. Кузьменко розглядають полікультурну компетентність як здатність особистості жити та діяти в багатокультурному суспільстві [6, с.91].

Л.І. Воротняк визначає полікультурну компетентність як здатність людини інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв’язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, уміннях,

навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії, що сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір [7, с.106].

Отже, ми розглядаємо полікультурну компетентність як сукупність знань з культур інших національностей та віросповідань, здатності та вміння змінювати своє ставлення, відносини та поведінку таким чином, щоб бути відкритим і гнучким до інших культур на практиці, мати готовність до толерантної та дружньої взаємодії з представниками різних культур і релігій.

Нижче ми пропонуємо структуру полікультурної компетентності (рис. 1), в основу якої ми взяли компоненти, запропоновані німецькими дослідниками з Інституту інтеркультурної дидактики [5], додавши до неї складові інформаційної культури.

Рис. 1. Структура полікультурної компетентності

Важливим постає завдання щодо створення такого освітнього середовища, яке б сприяло формуванню полікультурної свідомості та поведінки учнів в умовах інформаційного суспільства. З огляду на це слід проаналізувати можливості сучасних ІКТ та інноваційні педагогічні ідеї, які є необхідними для створення такого середовища.

В Україні протягом останніх років зроблено значні кроки у створенні на основі ІКТ інформаційного освітнього середовища в системі освіти, в цілому, та ЗНЗ зокрема. Проте, аналіз педагогічних джерел та практики свідчить, що проблема розвитку КОНС в умовах полікультурної освіти досліджується та впроваджується здебільшого в контексті підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. Недостатньо уваги приділяється проблемі

формування полікультурної компетентності учнів в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища в загальноосвітніх навчальних закладах.

Сучасний рівень розвитку ІКТ дозволяє реорганізувати процес навчання та підвищити його ефективність. Застосування засобів ІКТ з метою організації особистісно-орієнтованого навчання є тим чинником освітнього середовища, що дозволяє суттєво впливати на результативність навчального процесу, систематизацію знань, індивідуалізацію навчання з урахуванням особистісних запитів того, хто навчається. В галузі використання ІКТ у навчально-виховному процесі накопичено значний науковий потенціал, дане питання висвітлено у роботах В.Ю. Бикова [14], А.М. Гуржія [36], М.І. Жалдака, В.В. Лапінського [36], А.Ф. Манако, Н.В. Морзе [1], Ю.І. Машбиця, О.М. Спіріна [8] та ін. Засоби ІКТ виступають сьогодні новою технологічною основою для розвитку навичок самоосвіти, їх застосування сприяє формуванню сучасної інформаційної культури людини та необхідного рівня загальної грамотності, формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентність) вчителів та учнів, що впливає на інтелектуальне зростання особистості в цілому. Дослідниками О. В. Овчарук та О.М. Спіріним запропоноване визначення ІК-компетентності як підтвердженої здатності особистості автономно і відповідально використовувати на практиці ІКТ для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі або виді діяльності [8, с.46].

Поєднання життєвих та навчальних потреб учнів у формуванні ІК-компетентності та у спілкуванні, особливо у полікультурному середовищі є тим важливим чинником, який має привернути увагу педагогів до того, що формування ІК-компетентності учня тісно пов'язаний з його вмінням спілкуватись, взаємодіяти та навчатись у полікультурному середовищі. Необхідність та бажання учнівської молоді спілкуватись у технологічно розвиненому суспільстві спонукає їх до застосування сучасних засобів ІКТ. Доказом цього є популярність серед учнів віртуальних спільнот за інтересами, навчальними потребами, їхня активність у соціальних мережах (Facebook, Twitter, ВКонтакте та ін.), стремління до використання швидких та інформаційно насичених каналів зв'язку та сучасних мультимедіа тощо. Таке спілкування тісно пов'язано з перетинанням різних культур та поглядів. Цьому сприяють сучасні ІКТ, які швидко розвиваються та стають інструментом навчання та спілкування молоді.

Дослідник К. Кларк виявив десять причин використання ІКТ в навчальних закладах: щоб забезпечити індивідуальний навчальний підхід; допомогти учням знаходити, оцінювати та передавати інформацію; розвивати навички учнів мислити та писати; заохочувати їх до вирішення складних проблем шляхом самоорганізації, інтерпретації, розроблення та оцінювання рішень і стратегій; заохочувати художнє вираження учнів; допомогти їм знайомитись зі світом навколо них, особливо, де вони не можуть бути присутніми фізично; забезпечити учням можливості створювати та оприлюднювати значиму для них роботу через публікації, поширення постів та інші ЗМІ; забезпечити доступ до високоякісних навчальних матеріалів; допомогти учням відчувати себе комфортно у користуванні з засобами інформаційного століття; зробити навчання більш продуктивним та ефективним [9, с.289].

1.2. Сучасні стратегії розвитку полікультурної освіти учнів через створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в країнах Європейського Союзу

ІКТ створюють значний потенціал рівного доступу до навчальних середовищ з метою підвищення навчальних результатів учнів. Педагогам важливо мати уявлення як про ефективні навчальні технології та медіа, так й про навчальні стратегії, що представляють зміст і вказують, яким чином досягти поставлені цілі навчання. К. Кларк вважає, що “новітня навчальна парадигма технології включає в себе візуальні можливості телебачення, інтерактивність і можливість обробки комп'ютерно-орієнтованих технологій” [9, с.432].

В зарубіжній науково-дослідній літературі виокремлено такі навчальні стратегії, які найбільше сприяють використанню та підтримці ІКТ під час здійснення навчально-виховного процесу, серед яких: пряма інструкція (англ., *direct instruction*), спільне навчання (англ., *collaborative learning*), конструктивістсько-орієнтовані стратегії (англ., *constructivist-based strategies*), навчання через відкриття (англ., *discovery learning*). Ці стратегії є достатньо новими поняттями для вітчизняної науки і практики. Вони відображають основні підходи та практичні дії з боку вчителя по відношенню до учня/учнів та широко використовуються в процесі формування полікультурної компетентності учнів ЗНЗ. Розглянемо детальніше їх характеристики.

Стратегія прямої інструкції заснована на бихевіористській теорії та зосереджена на передачі знань [10]. Це структурований підхід до навчання, який представляє зміст невеликими частинами з можливістю перевірки наскільки добре учень зрозумів навчальний матеріал. Підхід є ефективним для роботи з фактами і концепціями. Форми

роботи: збір інформаційних даних, практичні заняття й підручники. Збір інформаційних даних фокусується на отриманні доступу до змісту навчального матеріалу та знань. Засоби ІКТ, які надають такий доступ, включають в себе: Інтернет пошукові системи (Google, Yahoo, MSN, AOL); мультимедійні енциклопедії (MSN Encarta, Britannica, Grolier, World Book, Вікіпедія); навчальні програмні забезпечення (Plato Learning, the Learning Company, Sunburst); телевізійні програми (PBS, Discovery).

Стратегія спільного навчання ґрунтується на когнітивній теорії та зосереджена на роботі в групі, щоб опанувати знання або досягти навчальні цілі. Основні принципи роботи стратегії спільного навчання такі: учні працюють в командах, щоб накопичити знання; команди складаються з осіб з різним життєвим досвідом і здібностями; нагороди/оцінки ґрунтуються на досягненнях команди. ІКТ, що підтримують цю стратегію, називаються засобами підвищення продуктивності, вони включають в себе: текстові процесори (Microsoft Word, WordPerfect, Apple's Pages); електронні таблиці (Microsoft Excel, Corel Quattro Pro); бази даних (Microsoft Access, FileMaker Pro); програмне забезпечення для малювання та рисунків (CorelDraw, Adobe Photoshop, Illustrator, Tux Paint); програмне забезпечення для презентацій (Microsoft PowerPoint, Apple's Keynote) [10].

Конструктивістські стратегії засновані на переконанні, що людина будує знання, створюючи особистісно значущі артефакти. Співпраця з іншими людьми, програмне забезпечення для збору інформаційних даних, проведення досліджень можуть бути використані для створення навчальних експонатів, які ототожнюються з конкретними учнями, групами або громадами. Навчання відбувається, коли учні створюють розуміння на основі їх власного минулого досвіду і попередніх знань, а не на отриманих знаннях, що базуються на чужій інтерпретації [11, с.1107]. Конструктивістські стратегії включають когнітивне та ситуативне навчання. Компонентами когнітивного навчання є: моделювання, коучинг, артикуляція, рефлексія та розвідка. Технології використовуються, щоб дозволити учням працювати з експертами під час завершення роботи над навчальним завданням. Вчитель забезпечує зворотній зв'язок з учнями через електронну пошту, обмін повідомленнями, чат; використовує веб-трансляції, щоб моделювати конкретні завдання або продемонструвати зміст навчального матеріалу. Ситуативне навчання є конструктивістською стратегією, де в навчальному середовищі застосовуються і практикуються навички учнів. Дослідники Н. Даббах і Б. Беннен-Рітланд вважають, що ситуативне навчальне середовище "забезпечує навчання на основі вивчення справжніх

сценаріїв, випадків або проблем” [12, с.170]. Із технологій використовуються графіки, аудіо, відео, щоб навчальні ситуації виглядали реалістично.

Навчання через відкриття засноване на когнітивній теорії де “учень взаємодіє з його середовищем або маніпулює об’єктами”. Навчання через відкриття заохочує учнів вирішувати проблеми, розвиває критичне мислення. Через застосування ІКТ під час навчання учнів заохочують експериментувати, досліджувати та вони стають здатними ставити та реалізовувати власні цілі, досягати результатів. Таке навчання може реалізовуватись за рахунок використання симуляцій та віртуальних середовищ. Навчальні стратегії допомагають вчителям визначити який зміст і сучасні засоби ІКТ варто використовувати для досягнення навчальних результатів [12, с.172].

До сучасної стратегії полікультурної освіти відноситься концепція Дж. Бігса “крос-культурні сходинки викладання” (англ., *cross-cultural teaching ladder*) [13]. Дослідник зазначає, що іноземні учні під час навчання можуть зіткнутися з трьома проблемами: соціокультурна адаптація, мовні проблеми та проблеми викладання/навчання. Метафора “крос-культурні сходинки викладання” є концепцією викладання, яка допомагає уникнути цих проблем у навчально-виховного процесі в полікультурному класі (рис.2).

Рис. 2. Крос-культурні сходинки викладання (адаптовано за Дж. Бігсом [13, с.375])

Третій рівень в крос-культурному підході передбачає, що вчитель фокусує увагу на культурних відмінностях учня; при традиційному підході вчитель не звертає на це увагу, учень має асимілюватися з іншими. На другому рівні в крос-культурному підході вчитель використовує такі стилі викладання, що відповідають культурним відмінностям учнів; в традиційному підході учень має самостійно пристосуватися до стилю викладання вчителя.

Перший рівень в крос-культурному підході передбачає концентрацію вчителя на розвиткові когнітивних здібностей учня; в традиційному підході фокусується на освітніх стандартах, які мають досягнути всі учні.

Питання для самоперевірки

1. В чому полягає полікультурна компетентність, які її основні складові?
2. Які сучасні навчальні стратегії розвитку полікультурної освіти учнів використовуються в країнах Європейського Союзу?
3. Поясніть взаємозв'язок розвитку полікультурної компетентності та інформаційно-комунікаційної компетентності.

МОДУЛЬ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

2.1. Модель комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти

Щоб побудувати модель КОНС в умовах полікультурної освіти, слід визначити основні терміни, на які ми орієнтуємось: “навчальне середовище навчального закладу”, “комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище”, “комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти”, “модель”.

В.Ю. Биков розглядає навчальне середовище навчального закладу як “штучно і цілеспрямовано побудований простір, в якому розгортається навчально-виховний процес і в якому створені необхідні і достатні умови для його учасників щодо ефективного досягнення цілей навчання і виховання” [14, с.378].

Комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище – “особистісно-орієнтоване навчальне середовище, у складі якого присутні, у міру необхідності, апаратно-програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій” [15].

В даній роботі розглянемо *комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти – як середовище, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, освітніх ресурсах та сервісах інформаційно-комунікаційних мереж, що забезпечують навчання, діяльність та підтримку полікультурного розвитку особистості через участь у міжнародних проектах, віртуальних навчальних спільнотах, вивчення іноземних мов у контексті полікультурної освіти.*

Спираючись на вищезначені позиції, була розроблена модель КОНС розвитку полікультурної компетентності учня. В “Енциклопедії освіти” поняття модель (фр. *modele* – зразок) трактується як уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або

відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [16, с.516] (рис.3). Модель складається з чотирьох блоків: цільовий, організаційно-змістовий, технологічний, діагностично-результативний.

Перший **цільовий блок** включає в себе **мету**, яка передбачає створення організаційно-педагогічних умов для формування полікультурної компетентності учнів.

Завданнями моделі є:

- формування і розвиток інформаційної культури;
- розвиток мотивації учнів набувати знання щодо різних культур;
- розвиток навичок та вмінь самостійного набування учнями знання щодо різних культур за допомогою використання ІКТ;
- формування навичок доцільно використовувати ІКТ в умовах полікультурного середовища;
- виховання в учнів відкритості, толерантності, гнучкості щодо сприйняття інших культур і релігій;
- формування дослідницьких умінь і навичок щодо пізнання інших культур і релігій за допомогою використання ІКТ.

Цільовою групою в розробленій моделі є учні ЗНЗ, які взаємодіють між собою, та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу (педагогічним колективом, а саме, учителями, класними керівниками, керівниками ЗНЗ; керівниками гуртків позашкільної освіти; батьками; громадою).

Забезпечення поставленої мети має базуватись на відповідних законодавчих і наукових засадах, тому організаційно-змістовий блок включає в себе міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу; теорії навчання; підходи до навчання; принципи навчання полікультурної освіти в КОНС; форми, методи та засоби навчання, що є необхідними для формування полікультурної компетентності учнів.

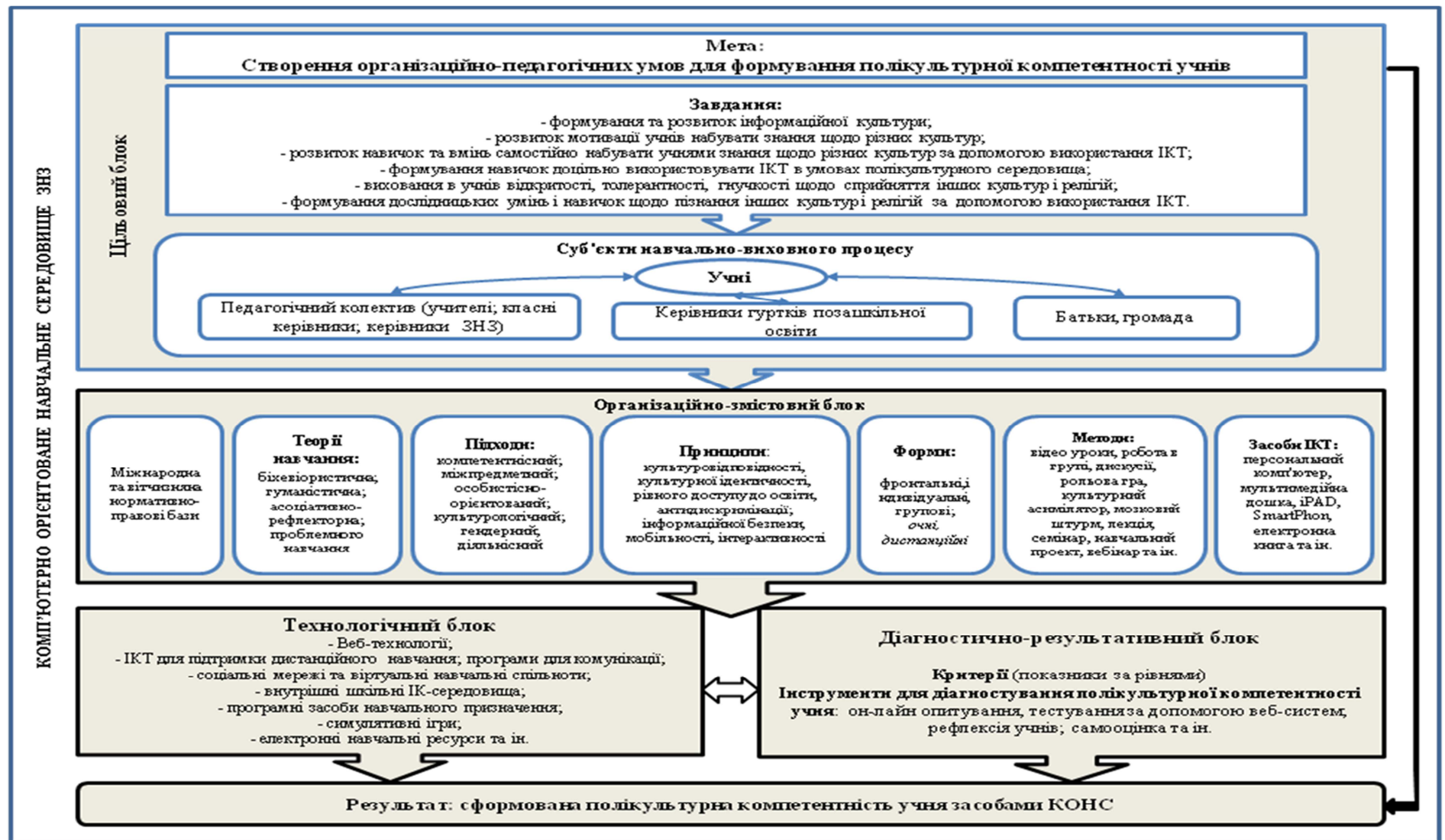

Рис.3 Модель КОНС формування полікультурної компетентності учня

На законодавчому рівні цей процес відзначено в Законах України “Про затвердження Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006-2015 роки”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, “Про Концепцію Національної програми інформатизації”, у Державній програмі “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці” на 2011 – 2013 рр., Конституції України (1996 р.), Проекті Закону України “Про освіту” (2015 р.), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), проекті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.), проекті Концепції громадянської освіти та виховання в Україні (2012 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.).

На міжнародному рівні політика задля сприяння полікультурного діалогу визначена у низці документів, а саме: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.); Віденській декларації (1993 р.); Рамковій конвенції про захист національних меншин (1995 р.); Декларації європейських міністрів освіти “Освітня політика заради демократії і суспільної згуртованості: виклики і стратегії для Європи” (2000 р.); Декларації Комітету міністрів Ради Європи “Про культурну різноманітність” (2000 р.); Декларації європейських міністрів культури щодо міжкультурного діалогу та запобігання конфліктам (2003 р.); Декларації європейських міністрів освіти щодо міжкультурної освіти у новому європейському контексті (2003 р.); Декларації щодо стратегії Ради Європи щодо розвитку міжкультурного діалогу (2005 р.); Білій книзі з міжкультурного діалогу (2007 р.); Хартії освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини РЄ (2010 р.).

Організаційно-змістовний блок ґрунтується на таких основних **теоріях навчання**, які відповідають завданням полікультурної освіти в умовах КОНС: біхевіористична, гуманістична, асоціативно-рефлекторна, проблемного навчання та ін.

Для виокремлення цих теорій, ми виходили з того, що поняття **теорії навчання** (від грец. *didaktikos* – повчаю, навчаю) є одним із розділів педагогіки, який розкриває закономірності засвоєння знань, умінь та навичок і формування переконань, визначає обсяг і структуру змісту освіти, удосконалює методи та організаційні форми навчання, визначає суть самого процесу навчання, його принципи, виховний вплив навчального процесу на учня. Вважається, що теорія навчання є системою основних ідей у галузі

дидактики та дає змогу вчителю правильно орієнтуватись під час навчального процесу, передбачати його можливі результати і наслідки [17, с.443].

На філософському рівні в основу створення КОНС в умовах полікультурної освіти закладена система поведінкових установок людини, відображених у теоріях біхевіоризму та гуманізму, які стосуються її поведінки в суспільстві, оточуючому середовищі.

Теорія біхевіоризму. В “Педагогічному словнику” поняття “біхевіоризм” (від *англ.* *behavior* – поведінка) визначається як напрям психології, що зводить поведінку людей до механічних актів у відповідь на зовнішні подразнення [17, с.59]. Теоретики цього напрямку вважають, що на поведінку людини впливає її соціальне оточення, тому всі форми соціальної поведінки є результатом спостережень за соціальними моделями (друзями, однокласниками/ровесниками, батьками, вчителями та ін.).

Гуманістична теорія. В умовах полікультурної освіти важливою є гуманістична теорія, яка включає в себе такі поняття, як гуманізм і гуманізація виховного процесу.

М.Д. Ярмаченко трактує поняття гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) способом “визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин” [17, с.127].

Гуманізацію виховного процесу І.Д. Бех розглядає як сучасну науково-практичну освітню стратегію, в центрі якої стоїть конкретна дитина, її можливості, індивідуальне і творче самовираження. За такої стратегії виховний процес стає простором повноцінного життя, інструментом вирішення життєвих проблем і особистісного зростання [18, с.155]. Вивчення практичних аспектів формування полікультурної компетентності учня з позиції гуманізму дає нам можливість будувати модель КОНС, враховуючі цінність людини як особистості, його права на вільний розвиток, на власний вибір, можливість зайняти активну громадянську позицію у житті суспільства.

Асоціативно-рефлекторна теорія навчання. Під час формування полікультурної компетентності багато уваги приділяється роботі з соціальними стереотипами, упередженнями, проявами ксенофобії, дискримінації. Для цього напрямку, доцільно використовувати асоціативно-рефлекторну теорію навчання, яка ґрунтується на закономірностях умовно-рефлекторної діяльності головного мозку. Асоціативно-рефлекторна теорія навчання передбачає активізацію пізнавальної діяльності та розумовий розвиток учнів, формування самостійного й творчого мислення [19, с.141 – 142].

Теорія проблемного навчання. Для активізації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів в процесі формування полікультурної компетентності, варто також використовувати теорію проблемного навчання, яка включає в себе проблемно-діяльнісний підхід. Необхідною умовою організації навчально-виховного процесу є створення проблемних ситуацій, що сприяє розвитку критичного мислення дітей, їхніх творчих здібностей. Ідея проблемного навчання полягає в тому, щоб, використовуючи різноманітні психолого-педагогічні прийоми в процесі навчання, досягнути високої пізнавальної активності слухачів, створювати такі умови, які сприяли б розвитку творчого мислення, їх здатності самостійно створювати нові знання, що дозволяє успішно просуватися в пізнавальному процесі. Таке навчання формує особистість, яка мислить творчо [19, с.158]. Основоположником теорії проблемного навчання є С.Л. Рубінштейн, який довів експериментальним шляхом, що мислення звичайно починається з проблеми або запитання, з подиву чи нерозуміння, з протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості до процесу мислення.

Виходячи з зазначених теорій, були виокремлені такі **наукові підходи**: системний, компетентнісний, культурологічний, гендерний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, міжпредметний. Розглянемо ці підходи докладніше.

У “Філософському словнику” поняття підхід розглядається, як “комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів у пізнанні або практиці, що характеризує стратегії і програми, які конкурують між собою (чи історично змінюють один одного), у філософії, науці, політиці чи в організації життя і діяльності людей” [20, с.324].

Системний підхід – напрям у спеціальній методології науки, який допомагає розробити методи дослідження та конструювати складні за організацією об’єкти як системи. У педагогіці системний підхід спрямований на розкриття цілісних педагогічних об’єктів, виявлення в них різноманітних типів зв’язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [21, с.305].

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей учня. Результатом такого процесу будуть отримані знання, вміння, ставлення, здатність використовувати отримані знання та сформовані навички на практиці у поведінкової моделі особистості. О.В. Овчарук зазначає, що “поняття ключових компетентностей застосовується для визначення таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох

соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами школярів” [22, с.11].

В рамках міжнародної програми “Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади” (“DeSeCo”) визначено три категорії ключових компетентностей: автономна дія; інтерактивне використання засобів; вміння функціонувати в гетерогенних групах [22, с.11]. О. В. Овчарук детально розглядає ці категорії, які, на нашу думку, застосовуються у полікультурній освіті й сприяють створенню КОНС для формування полікультурної компетентності учнів:

– інтерактивне використання засобів передбачає розуміння низки засобів, що дають змогу особистості взаємодіяти з навколишнім світом. Здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку й тексти означає ефективне використання мов і символів у різноманітних формах та ситуаціях для досягнення цілей, розвиткові знань та власних можливостей. Це допомагає розуміти світ та брати участь у діалогах, а також ефективно взаємодіяти з оточенням;

– здатність застосовувати знання й інформаційну грамотність передбачає ефективне використання інформації та знань, сприяє сприйняттю та застосуванню їх як основи для формування власних можливих варіантів дії, позицій, прийняття рішень та активних дій;

– здатність застосовувати (нові) інтерактивні технології передбачає не тільки технічні здібності, ІКТ вміння, а й обізнаність у застосуванні нових форм взаємодії з використанням технологій. Ця компетентність допомагає особистості пристосувати власну поведінку до змін у повсякденному житті;

– вміння функціонувати в соціально гетерогенних групах передбачає здатність жити та взаємодіяти з іншими, що пов’язано з полікультурним суспільством у широкому сенсі (взаємодія з людьми, що спілкуються іншими мовами та відрізняються за поглядами тощо). Це важливо для взаємодії з суспільством, де існує інша культура, цінності та соціально-економічне підґрунтя [22, с.12-13].

Культурологічний підхід. Використовуючи культурологічний підхід, педагог працює над створенням культурного середовища, в якому відбувається навчально-виховний процес, діагностика культурних установок особистості, формування комунікативної компетентності в полікультурному середовищі через вивчення іноземних

мов, формування інформаційно-комунікаційної компетентності через спілкування з представниками інших національностей, культур та ін.

Дослідник В. І. Марєєв зазначає, що культурологічний підхід дає можливість:

– особистісного росту (самовизначення, саморозвитку, самореалізації) за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зрушень в особистісному культурному творчому досвіді, динаміці культури спілкування та комунікації, еволюції кола спілкування;

– зростання рівня культури окремих освітніх процесів, систем, спільнот (через якісний навчальний зміст);

– розвитку та зростання рівня культури освіти як галузі в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних та суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації) [23].

Культурологічний підхід в рамках полікультурної освіти включає в себе засвоєння знань про інші культури, формує готовність до сприйняття культурного різноманіття та сприяє порозумінню між представниками різних культур. Культура сприймається учнями як сукупність традицій, звичаїв, норм поведінки, релігійних поглядів, світоглядів, що допомагає учням визначити свою культурну ідентичність.

Гендерний підхід. В полікультурній освіті особливого значення набуває використання гендерного підходу, важливим у цьому контексті є формування нового способу мислення і чутливості до різноманіття та соціальних ролей людини (культурного, статевого, расового, національного, класового, вікового), подолання гендерних стереотипів. Гендерний підхід розглядається як “нова система поглядів на соціалізуючу функцію освіти і виховання, яка, на відміну від статево-рольового підходу, що передбачає конструктивістське розуміння соціальної природи людини, необхідність корекції впливу гендерних стереотипів у навчальному процесі на розкриття й розвиток особистісних інтересів та здібностей людини незалежно від статі” [24, с.116]. В умовах полікультурної освіти цей підхід розглядається як діяльність у напрямі спростування і подолання гендерних стереотипів, формування чутливості до різноманіття.

Особистісно-орієнтований підхід у загальноосвітньому навчальному закладі націлює вчителя на визнання учня активним суб'єктом навчально-виховного процесу, у якому взаємини будуються за суб'єкт-суб'єктивним принципом. Визначається демократичний стиль стосунків між вчителем та учнем. Підхід дозволяє регулювати силу протиріч між ідеальними суспільними потребами та реальними навичками соціальної

поведінки учня. Важливо, що реалізується особистісний розвиток учня як суб'єкта культури, соціуму [18]. Особистісно-орієнтований підхід дозволяє вчителю вибирати для полікультурної освіти зміст, методи і форми навчально-виховного процесу з урахуванням особливостей і рівня розвитку кожного учня.

Діяльнісний підхід. У навчально-виховному процесі особливе значення має діяльнісний підхід, який спрямований на активізацію навчальної, дослідницької, творчої роботи учня. Цей підхід базується на психологічних теоріях Л.С. Виготського та А.Н. Леонтьєва. А.Н. Леонтьєв довів, що свідомо діяльність людини має складатися з таких обов'язкових елементів: потреби (мотив), мети, плану діяльності, організації виконання діяльності, результату та рефлексії. Ці елементи є, беззаперечно, основними для організації навчально-виховного процесу, що пояснюється також у науково-педагогічних роботах Ю.К. Бабанського. За його визначенням зазначений підхід дозволяє більш повно й конкретно розташувати основні компоненти навчально-виховного процесу, місце суб'єктів і умов навчання, охопити соціальний, психологічний, кібернетичний аспекти та по-новому синтезувати їх у власному дидактичному супроводі вчителем процесу навчання та виховання [25].

З огляду на вищезазначене, діяльнісний підхід у навчанні та вихованні реалізується в контексті ідеї сучасної педагогіки про необхідність перетворення учня з об'єкту навчально-виховного процесу на суб'єкт. Тому він є необхідною умовою для побудови моделі КОНС формування полікультурної компетентності учня. Діяльнісний підхід, орієнтований на відтворення та реалізацію соціального досвіду у виховному процесі, стає важливою умовою успішної соціалізації учнів. В полікультурній освіті це впроваджується через реалізацію учнями освітніх проектів.

Міжпредметний підхід. Беручи за основу міжпредметний підхід, слід врахувати те, що жодна навчальна дисципліна не може уникнути полікультурного підходу, оскільки всі вони спрямовані на важливість та необхідність формувати в учня знання, які важливі для формування громадянина полікультурного суспільства. Серед таких дисциплін – основи демократичного громадянства, громадянська освіта, основи прав людини, історія, географія, світова література, мистецтво, економіка. Виховання громадянина полікультурного суспільства повинно також базуватись на повазі до прав людини.

А. Перотті вважає, що полікультурна освіта не може бути окремим предметом у школі, це – нова методологія, що покликана об'єднати різні способи пізнання учнем реального життя – психологічні, антропологічні, соціальні, економічні, історичні,

політичні й культурні таким чином, щоб при викладанні кожного навчального предмету створити взаємозв'язки між гуманітарними науками [26].

Отже, згідно з вищезазначеними підходами, до процесу полікультурної освіти учнів пропонується застосовувати такі принципи навчання: культуровідповідності, культурної ідентичності, рівного доступу до освіти, принцип антидискримінації, інформаційної безпеки, мобільності та інтерактивності.

Принцип культуровідповідності, за визначенням О.В. Сухомлинської, відображає відповідність виховання дітей вимогам культури тієї спільноти, народу, середовища і часу, в яких відбувається навчальний процес. Принцип культуровідповідності є способом долучення до загальнолюдської культури як універсальної системи пристосування людського суспільства до різноманітних умов природного і соціального середовища у їх часовому вимірі [16, с. 442-443].

Наступні три принципи розроблені експертами ЮНЕСКО й представлені у відповідному документі цієї організації “Керівництві з полікультурної освіти” [27].

Принцип культурної ідентичності. Полікультурна освіта поважає культурну ідентичність учня за допомогою здійснення відповідної культурно-чутливої якісної освіти для всіх. Це означає, що зміст навчання повинен бути пов'язаний з світоглядом учня і спиратися на ресурси, до яких учень має доступ; процес набуття знання має бути культурно прийнятним, включати місцеві педагогічні підходи та традиційні методи навчання й викладання [27, с.33].

Принцип рівного доступу до освіти. Полікультурна освіта надає кожному учневі можливість здобути знання, сформувати відповідні ставлення і навички, необхідні для активної участі в житті суспільства. Це повинно відбутися шляхом надання рівного доступу до всіх форм освіти, ліквідацію дискримінації в системі освіти, сприяння інтеграції мігрантів в систему освіти, поважаючи їхні особливі потреби; усунення стереотипів і упереджень про культури різних груп населення всередині країни, і шляхом створення інклюзивного навчального середовища [27, с.34].

Принцип антидискримінації. Полікультурна освіта покликана забезпечити всіх учнів знаннями щодо різних культур, формувати ставлення й навички, завдяки яким, учні поважають, розуміють людей з різних етнічних, соціальних, культурних, релігійних груп. Це повинно відбуватися шляхом заохочення учнів до протидії расизму та дискримінації, втілюватись у життя через навчальні програми, які сприяють набуттю знань про різні культурні світогляди та їх вплив на розвиток суспільства. Це означає, що

учні повинні усвідомлювати яким чином думки, почуття й ставлення людини формуються через культурний світогляд та досвід [27, с.37].

Інформаційної безпеки. Слід звернути увагу на те, що при навчально-виховному процесі у межах КОНС необхідним є дотримання принципу інформаційної безпеки. У документах Євросоюзу, зокрема, Стратегії та програми з цифрової безпеки ЄС зазначено, що цей принцип полягає у забезпеченні інформаційної захищеності та попередженні суспільства, держави, особистості щодо небезпек, які є у інформаційному просторі, захищеності інформаційних ресурсів, що можуть впливати на прогресивний розвиток життєво важливих сфер суспільства [28, с.108 - 110].

В Україні сутність національної інформаційної безпеки знайшла відображення у законах “Про основи національної безпеки України”, “Про концепцію національної програми інформатизації”, “Про національну програму інформатизації”, а також у “Стратегії національної безпеки України”, яка затверджена указом Президента. У Законі “Про основи національної безпеки України” надається офіційна оцінка ролі та сутності інформаційної безпеки як особливої складової національної безпеки України.

У законі України “Про основи національної безпеки України” [29] визначені основні напрями державної політики з питань національної безпеки України в інформаційній сфері: залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, що загрожують національній безпеці України; забезпечення інформаційного суверенітету України; удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; запобігання комп’ютерній злочинності та комп’ютерного тероризму; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, вільного доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері та ін.

Забезпечення інформаційної безпеки, пояснення учням проблем, що можуть виникати у мережі Інтернет в значній мірі сприяє досягненню успіху при вирішенні завдань їх полікультурної освіченості.

Принцип мобільності. Принцип мобільності навчання у контексті використання ІКТ полягає у створенні баз даних, мереж та ін. ресурсів для підтримки вільного доступу суб'єктів навчально-виховного процесу до необхідних відомостей і даних, дистанційного навчання, забезпечення управління навчально-виховним процесом незалежно від часу та територіального розміщення суб'єктів навчально-виховного процесу [30, с.118-123]. Принцип є важливим в умовах полікультурної освіти, оскільки учасники міжнародних проектів є представниками різних країн та культур та взаємодіють між собою.

Принцип інтерактивності. Принцип інтерактивного навчання передбачає безпосередню участь кожного суб'єкту навчально-виховного процесу, що зобов'язує вчителя швидко реагувати на навчальні потреби учня, забезпечувати динамічний зворотній зв'язок із суб'єктами навчально-виховного процесу, сприяє активізації творчої та дослідницької діяльності учнів. Цей принцип може бути втілений за допомогою таких інтерактивних форм навчання, як бесіди, спільне викладання нового матеріалу, рефлексивна підготовка, обґрунтування висновків на основі дискутування, групові форми, робота в мікрогрупах та ін. [31].

Отже, означені теоретичні підходи та принципи лягли в основу вибору форм, методів та засобів розвитку полікультурної компетентності учня у навчально-виховному процесі. Також, відбір форм та методів навчання відбувався з урахуванням принципу поліфункціональності, згідно з яким за допомогою одного методу, форми роботи можна досягнути різних завдань.

Слід зазначити, що, керуючись дидактичними основами до моделі включено такі форми роботи з учнями, як фронтальні, індивідуальні, групові, очні, дистанційні та ін.

Обрані у моделі **методи** мають комплексний й інтерактивний характер, вони активно сприяють формуванню полікультурної компетентності учня. До них відносимо: відео урок, робота в групі, дискусія, мозковий штурм, рольова гра, культурний асимілятор, лекція, семінар, навчальний проект, вебінар та ін. Комплекс таких методів дозволяє використати потенціал інтерактивного навчання та засобів ІКТ у КОНС і вирішити важливі завдання формування активної поведінки учнів, сформувати їх ставлення до полікультурності, а також сприяє набуттю навичок та компетентностей у сфері ІКТ.

Робота з учнями в КОНС передбачає використання таких засобів ІКТ, як персональний комп'ютер, мультимедійна дошка, iPad, SmartPhone, електронна книжка, інші мобільні пристрої та ін., що дозволяють вільно та мобільно спілкуватись та навчатись у різноманітних середовищах.

Технологічний блок включає в себе перелік основних інструментів для забезпечення полікультурної освіти учнів в КОНС. До таких інструментів слід віднести електронні навчальні платформи, хмарні технології та ін., які можуть бути використані для:

- обговорення міжнародних навчальних проєктів (Blogger, Google Apps for Education Suite (Classroom, Gmail, Docs, Slides, Sites та ін.) та ін.);
- ведення вебінарів та Веб-конференцій (Google Wave, Google Groups та ін.);
- пошуку даних (Alta Vista, Google, Rambler, Shareware, Yandex, Yahoo та ін.);
- підтримки дистанційного навчання (Blackboard e-Education platform, Moodle, Web Course Tools, WebTutor, Microsoft Learning Gateway, Google Wave, Google Groups, Gmail, Google Sites, Blogger та ін.);
- підтримки та ведення соціальних мереж (MySpace, Facebook, Twitter, вКонтакте, Однокласники та ін.);
- підтримки локальної мережі ЗНЗ (shodennik.ua, myschool.ua та ін.);
- наочного представлення навчального матеріалу (пакет MS Office (Word, Power Point, Microsoft Publisher, Excel та ін., педагогічні програмні засоби та ін.);
- використання методу ігрового навчання (симулятивні комп'ютерні ігри Civilization, SimCity, The Sims, Second life та ін.);
- участі у віртуальних навчальних спільнотах для спілкування та вивчення іноземних мов, культур різних народів та ін. (I*earn, Englishforums, Busuu.com, Livemocha, LinguaLeo, Myngle, Puzzle English та ін.);
- підтримки комунікації (Skype, Viber, WhatsApp, Tango, Telegram та ін.);
- здійснення навчальних проєктів та їх впровадження у навчально-виховний процес (електронні навчальні ресурси (матеріали освітніх порталів та міжнародних проєктів): I*earn, eTwinning, European Schoolnet, E-Learning Europa, Netd@ys Europe, myEurope, Spring Day in Europe та ін.; сайти освітніх ресурсних центрів, відеогалереї та ін. (SALTO-YOUTH <http://www.salto-youth.net/>, Council of Europe Human Rights Education Youth Resources <http://eucb.coe.int/compass/> та ін.)

Діагностично-результативний блок є важливим у здійсненні моніторингу процесу формування полікультурної компетентності учня в умовах КОНС. Важлива роль вчителя на цьому етапі роботи полягає у його ставленні до діагностики процесу формування в учнів полікультурного світогляду. Провідною ідеєю даного аспекту є те, що при оцінюванні досягнень учнів у процесі формування полікультурної компетентності

слід уникати традиційних форм оцінювання, оскільки педагогам здебільшого слід визначити, а не оцінити ставлення, ціннісні орієнтації учнів. Саме тому при проведенні оцінювання/діагностування рівня сформованості полікультурної компетентності учня було враховано узагальнені критерії, що відображали вміння взаємодіяти у полікультурному суспільстві, їхню обізнаність та компетентність щодо культурної різноманітності. Було визначено три рівні за узагальненими критеріями: (низький, середній, високий). Відповідно має бути розроблений інструментарій для діагностування рівня полікультурної компетентності учнів в умовах КОНС. До такого інструментарію ми віднесли опитувальні листи, тести, зворотній зв'язок учнів до вчителів, різні форми самооцінки, які здійснювали в умовах використання електронних освітніх ресурсів та КОНС. Серед таких інструментів у віртуальних мережах поширені: он-лайн опитування та тестування за допомогою веб-систем (напр., SurveyMonkey, OpenTest, Test Online, TSExam та ін.), рефлексія учнів (напр., у вигляді форуму, де учні пишуть свої думки щодо своєї участі в реалізації проекту та ін.), самооцінка (напр., використання тестів, які не оцінює вчитель та ін.) та ін.

Єдність вищезазначених блоків моделі сприяє формуванню полікультурної компетентності учня. Усі блоки взаємопов'язані і впливають один з одного, забезпечуючи досягнення мети. Таким чином, результатом впровадження та реалізації запропонованої нами моделі є сформована полікультурна компетентність учня засобами КОНС.

2.2. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в навчальному процесі полікультурної освіти учнів

Проблемами визначення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов у навчально-виховному процесі ЗНЗ займались О.Г. Бражнич, Н.М. Болюбаш [33], Б.Г. Чижевський та ін. Разом з тим, питання розробки організаційно-педагогічних умов розвитку полікультурної компетентності учня в умовах КОНС залишилося мало дослідженим.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає “умови” як необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь [32, с. 295]. Н.М. Болюбаш організаційно-педагогічні умови визначає як сукупність взаємопов'язаних факторів, необхідних для цілеспрямованого процесу формування компетентності з метою формування ключових та базових компетентностей [33].

В рекомендаціях Ради Європи “Розвиток полікультурної компетентності через освіту” (2013) зазначено, що організаційно-педагогічні умови полікультурної освіти включають в себе цілі, зміст, навчально-виховний процес, методи навчання, навчальний план, навчальні матеріали, оцінювання [34].

Полікультурна компетентність може формуватись за допомогою різних типів освіти. Радою Європи в Хартії з освіти демократичного громадянства та прав людини (2010) [34] визначено три таких типи освіти: інформальна освіта (англ., *informal education*), неформальна освіта (англ., *non-formal education*), формальна освіта (англ., *formal education*). Розглянемо ці типи детальніше.

Інформальна освіта передбачає процес навчання впродовж життя, в якому кожна людина набуває знання, формує ставлення, навички завдяки впливу на неї її власного соціального середовища, оточуючих інформаційних ресурсів, повсякденного досвіду та спілкування (родина, однолітки, сусіди, зустрічі, бібліотеки, ЗМІ, робота, ігри та ін.).

Неформальна освіта передбачає процес навчання за будь-якою запланованою навчальною програмою, спрямовану на формування навичок та компетентностей поза межами формального освітнього середовища впродовж життя. У неформальній освіті, яка здійснюється здебільшого завдяки місцевим громадам, неурядовим організаціям через роботу з молоддю, освіту дорослих та соціальну роботу, полікультурна компетентність формується через залучення людини до участі різноманітних навчально-виховних заходах.

Формальна освіта передбачає процес навчання за структурованою системою освіти і підготовки, яка включає в себе дошкільну, початкову, середню і вищу освіту. Вона відбувається в загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладах. У формальній освіті формування полікультурної компетентності учнів включається в заплановані очікувані навчальні результати та досягається через впровадження навчальної програми, яка є обов’язковою для всіх.

Кожен тип освіти включає в себе взаємодію між вчителями (фасілітаторами) та учнями. При цьому вчитель (фасілітатор) є наставником, який спрямовує процес самостійного навчання учня, спонукає його вести дослідницьку діяльність і розвивати свої творчі здібності.

Експерти Ради Європи радять вчителям всіх типів освіти під час планування своєї діяльності передбачити такі методи роботи, що сприяють розвитку та формуванню полікультурної компетентності: використання досвіду, порівняння, аналіз, рефлексію та

спільну діяльність [34]. Розглянемо детальніше, яким чином і з якою метою використовуються означені методи.

Використання досвіду включає в себе набуття знань, формування ставлення, зацікавленості, відкритості щодо інших культур. Метою його використання є знайомство з різними культурами через безпосередній досвід спілкування та взаємодію з представниками цих культур. Експерти вважають, що досвід може бути “реальним” або “уявним”: “реальний” досвід відбувається через взаємодію обличчям до обличчя з представниками інших культур або за допомогою листування та ін.; “уявний” досвід відбувається за допомогою використання рольових ігор, коли учні грають ролі представників різних культур.

Порівняння включає вміння свідомо порівнювати власні культурні цінності та ставлення з цінностями та ставленням представників інших культур. Метою його використання є розвиток розуміння й поваги до людей, які мають культурні відмінності у порівнянні з іншими, розвиток здатностей зрозуміти, яким чином люди створюють для себе “інших”.

Аналіз передбачає формування навичок аналізувати дії, цінності, переконання людей інших культур за подібностями та відмінностями. Метою його використання є розвиток критичного мислення щодо сприйняття інших культур. Це може бути досягнуто, наприклад, шляхом ретельного обговорення та аналізу письмових, аудіо або відео джерел.

Рефлексія передбачає ненавмисне й планомірне обговорення учнями отриманого досвіду та їх ставлення до нього. Метою рефлексії є отримання зворотного зв'язку від учнів, на основі якого вчителі можуть дізнатися чому навчилися їх учні. Наприклад, вчителі можуть запропонувати учням обговорити отриманий досвід в групі, зробити записи в електронних журналах або блогах, в яких вони описують або зображують те, про що вони дізналися.

Спільні дії передбачають участь в заходах, взаємодію з іншими людьми через полікультурний діалог, залучення до спільної діяльності з людьми, які належать до різних культур. Метою спільних дій є залучення та мотивація учнів до участі у спільних заходах, спрямованих на поліпшення соціального навколишнього середовища навчального закладу, розвиток шкільного партнерства, міжнародні проекти та ін.

Вищезазначені методи, як зазначають експерти Ради Європи, найбільш ефективно реалізуються в неформальній та формальній освіті, якщо форми викладання та навчання відповідають навчальним цілям формування полікультурної компетентності. З'ясовано,

що учні вчать краще, коли лекції та передача даних на уроках є мінімальними, а замість них використовуються інтерактивні навчальні методи і форми, які передбачають активну участь учнів. Участь учнів у навчальних заходах дозволяє задіяти їх інтелектуальний, емоційний і фізичний потенціал.

В рекомендаціях Ради Європи “Розвиток полікультурної компетентності через освіту” пропонується використовувати сім форм роботи з учнями: форми роботи з учнями та такі педагогічні технології, які виявляють різні погляди на події та явища з точки зору різних осіб; рольові ігри; постановка театральних п’єс, читання літературних творів, виконання творчих письмових робіт; етнографічні завдання; використання фільмів і текстів; створення “живих картинок” в класі; використання соціальних медіа [34].

Форми роботи з учнями та такі педагогічні технології, які виявляють різні погляди на події та явища з точки зору різних осіб. Наприклад, завдання прочитати, порівняти, проаналізувати та обговорити три погляди на події, які сталися в один день під час перебування в школі або літньому таборі, представлені у формі запису в щоденниках трьох дітей з різних країн, з різними світоглядами, цінностями, нормами поведінки, навичками та знаннями. Вчителі повинні обговорити з класом або групою учнів ситуації, чому люди схильні бачити ті ж самі явища, події або дії по-різному і яким чином в людей формуються помилкові припущення (стереотипи). Така форма роботи розвиватиме в учнів навички спостереження, інтерпретації, відкритості й неупередженого мислення.

Рольові гри можуть бути реалізовані в класі на уроках суспільно-гуманітарного циклу, в позакласній та позашкільній діяльності, що сприятиме формуванню полікультурної компетентності учнів. Наприклад, вчитель роздає рольові картки, згідно з якими учні повинні діяти зовсім інакше, ніж вони діють зазвичай, використовуючи нові норми й стандарти поведінки, коли вони мають вирішити проблему, виконати завдання або обговорити проблему в групах, дотримуючись норм поведінки, покладених на них як на нову особистість. Така форма роботи сприяє розвитку відкритого ставлення, зацікавленості та поваги до представників інших культур, готовності до співпереживання, подолання стереотипів, розвиває навички спостереження, інтерпретації, адаптації, спонукає вивчати власну культуру та відкривати для себе інші.

Постановка театральних п’єс, читання літературних творів, виконання творчих письмових робіт можуть бути реалізовані на уроках суспільно-гуманітарного циклу. Наприклад, перегляд або читання п’єси дозволяє дізнатися про людей різних культур,

постановка театральних п'єс дозволяє учням отримати власний досвід виступу на сцені й обговорити його після вистави.

Оповідання та вірші учні читають ілюструють малюнками, переказують або переробляють на свій лад. Таку форму роботи можна використати на уроках мови та літератури, а також адаптувати до інших предметів, коли вивчаються теми, що дозволяють учням отримати знання про людей, яких вони ніколи не зустрічали, дізнатися про життя, яке вони ніколи не уявляли. Така форма роботи допоможе учням зрозуміти, як суспільство, окремі особи можуть захистити гідність і права людей, незалежно від їх культурної приналежності.

Етнографічні завдання можуть бути реалізовані в позакласній та позашкільній діяльності. Вони можуть допомогти учням досліджувати життєві ситуації в реальному світі для того, щоб отримати досвід і знання, які вони можуть порівняти й проаналізувати. Наприклад, учні отримують завдання зробити спостереження, щоб дослідити, як люди вітають один одного, як довго вони чекають в певних ситуаціях, які вербальні та невербальні засоби вони використовують, щоб висловити повагу, вдячність, гнів або будь-які інші емоції. Інший приклад завдання для учнів - взяти інтерв'ю у людей, які живуть по сусідству, щоб з'ясувати їх думки та ставлення до конкретної ситуації; результати інтерв'ю мають бути представлені, порівняні, проаналізовані в класі. Третій приклад - використання "усної історії". Вчитель пропонує учням взяти інтерв'ю у людей, які можуть виступити "живим джерелом" і розповісти про минулі часи. Така форма роботи допоможе учням набути досвід активного слухання, самопізнання, самоаналізу, поваги до поглядів інших людей, розвинути навички проведення дослідження у сфері соціальних наук.

Використання фільмів і текстів можуть бути реалізовані під час викладання будь-яких предметів. Вчителі цілеспрямовано вибирають фільми, сцени з фільмів чи уривки з письмових джерел, щоб обговорити з учнями, де різноманітність стає вирішальною, висловити свою думку про представлені події, співпереживати з людьми, які беруть участь в представленій сцені. Обговорення можуть стосуватись того, що люди говорять один одному, про що вони думають при цьому насправді, яким чином проявляється полікультурна компетентність, де і чому культурна різноманітність викликає напруженість і конфлікти. Така форма роботи допоможе учням усвідомити наявність різних точок зору, сприятиме формуванню критичного мислення.

Створення “живих картинок” може бути реалізовано в позакласній та позашкільній діяльності. Вчителі пропонують учням зробити “стоп-кадр” з участю кількох людей. Цей образ може відображати реальну ситуацію, яку бачили учні, або вони створюють уявну групу людей. До початку роботи учням пояснюють правила, за якими вони працюватимуть, щоб здійснити задачу (наприклад, не можна говорити один з одним, працювати лише за допомогою невербального спілкування, подивитись на зображення і відтворити його, не маючи можливості знов до нього звернутися). Така форма роботи розвиває відкрите ставлення один до одного, спонукає учнів дізнаватися про культури інших людей, формує навички змінювати або адаптувати своє мислення відповідно до ситуації чи контексту, допомагає усвідомлювати і розуміти свої та чужі припущення, упередження, стереотипи, підвищує рівень комунікаційних вмінь та навичок.

Соціальні медіа можуть бути використані на будь-яких предметах. Разом з телеконференціями, он-лайн відео-конференціями, соціальні медіа (платформи, чати, громадські форуми та ін.) представляють собою потужні інструменти для вчителів для формування полікультурної компетентності учнів. Наприклад, питання соціального статусу, свободи віросповідання, етнічної приналежності, гендерної чутливості нерідко стають помітними саме під час спілкування. Полікультурна складова комунікації в цьому контексті передбачає культурну обізнаність та чутливість, обмін поглядами, думками, коментарями. Таке спілкування має відбуватися з повагою до співрозмовника, навіть, якщо вони не погоджуються один з одним. При уважному модеруванні з боку вчителя, використання соціальних медіа розвивають полікультурну компетентність учнів, коли тема обговорення зосереджена навколо питань глобального громадянства, бар'єрів для міжкультурного діалогу, вирішення конфліктів, мирного співіснування, місцевих та міжнародні конфліктів. Така форма роботи допомагає формувати готовність співпрацювати з представниками інших культур та отримати досвід міжкультурних зустрічей.

Планування та реалізація заходів, спрямованих на формування полікультурної компетентності учня в кожному типі освіти супроводжується оцінюванням. Експерти Ради Європи підкреслюють, що різниця між “оцінюванням” (англ., *evaluation*) і “оцінкою” (англ., *assessment*) є важливою. В документі “Розвиток полікультурної компетентності через освіту” ці поняття визначено таким чином: оцінювання є спостереженням і виміром ефективності уроку, курсу, навчальної програми, мета якої включає в себе формування

полікультурної компетентності учнів. Оцінка є вимірюванням або систематичним описом ступеня майстерності учня в полікультурній компетентності [34].

Побудована та представлена модель КОНС охоплює основні блоки, що забезпечують системність та послідовність навчально-виховного процесу в КОНС для формування полікультурної компетентності учня, а саме: цільовий, організаційно-змістовий, технологічний, діагностично-результативний. Мета моделі передбачає створення організаційно-педагогічних умов для формування полікультурної компетентності учнів. Важливим у межах моделі є забезпечення взаємодії учнів між собою, та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу для полікультурної освіти. Забезпечення поставленої мети базується на відповідних законодавчих і наукових засадах, тому організаційно-змістовий блок включає в себе міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу; теорії навчання; підходи до навчання; принципи навчання полікультурної освіти в КОНС; форми, методи та засоби навчання, що є необхідними для формування полікультурної компетентності учнів. Технологічний блок включає в себе перелік основних інструментів для забезпечення полікультурної освіти учнів в КОНС. Діагностично-результативний блок слугує для здійснення моніторингу процесу формування полікультурної компетентності учня в умовах КОНС: враховано використання наявних узагальнених критеріїв, що відображають вміння учнів взаємодіяти у полікультурному суспільстві, їхню обізнаність і компетентність щодо культурної різноманітності; визначено три рівні за узагальненими критеріями: (низький, середній, високий); розроблено інструментарій для діагностування рівня полікультурної компетентності учнів в умовах КОНС.

Питання для самоперевірки

1. Які основні завдання стоять перед вчителем для формування полікультурної компетентності учня в КОНС?
2. Які теорії навчання використовуються для організації навчального процесу з метою формування полікультурної компетентності учня в умовах КОНС ЗНЗ?
3. Які підходи та принципи використовуються для розвитку полікультурної компетентності учня у навчально-виховному процесі в умовах КОНС ЗНЗ?
4. На яких організаційно-педагогічних умовах зосереджується увага в рекомендаціях Ради Європи “Розвиток полікультурної компетентності через освіту”?

МОДУЛЬ 3. ЕЛЕКТРОННІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

3.1. Огляд та характеристика електронних освітніх ресурсів комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів загальноосвітнього навчального закладу

В “Положенні про електронні освітні ресурси” зазначено, що під електронними освітніми ресурсами (ЕОР) розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [35].

ЕОР – це вид засобів освітньої діяльності (навчання та ін.), які існують в електронній формі, розміщуються і подаються в освітніх системах на запам'ятовуючих пристроях електронних даних, є сукупністю електронних інформаційних об'єктів (документів, документованих відомостей та інструкцій, інформаційних матеріалів, процесуальних моделей та ін.). ЕОР відображують змістовно-технологічні компоненти освітніх методичних систем, формують предметно-інформаційні складові освітнього середовища (закритого і відкритого), утворюють наповнення освітніх електронних інформаційних систем, призначені для різнобічного цілеспрямованого використання учасниками освітнього процесу з метою інформаційно-процесуальної підтримки навчальної, наукової та управлінської діяльності, інформаційного забезпечення функціонування та розвитку освітніх систем. Електронні ресурси навчального призначення (ЕРНП) – це сукупність ЕОР, що застосовуються для інформаційно-процесуального забезпечення виконання дидактичних завдань (або їх фрагментів), спрямовані на реалізацію навчальної функції системи освіти [36].

Використання інструментів Web 2.0

Web 2.0 – термін, що відноситься до групи нових Інтернет-додатків, які сприяють використанню сервісів Інтернет для створення відомостей і даних в електронному вигляді та відкритому доступі в мережі Інтернет. Вони охоплюють [37]:

- соціальні мережі (*Social networking*), що забезпечують можливість створення і побудова онлайн-відносин учасників навчального процесу (наприклад, Facebook – www.facebook.com, LinkedIn – www.linkedin.com та ін.);
- взаємозалежні контенти (*Tagging content*), що пов'язані між собою за змістом (наприклад, сервіси Web 2.0 та ін.);
- соціальні закладки (*Social bookmarking*), що забезпечують функціональність для фізичних осіб та зберігання і посилання на ресурси в Інтернеті (наприклад, www.delicious.com, www.diigo.com та ін.);
- файлообмінники (*File-sharing*), що підтримують створення, зберігання та / або спільне використання файлів усіх форматів учасниками навчального процесу (наприклад, сайти для обміну відеозаписами таких, як YouTube – www.youtube.com та Vimeo – www.vimeo.com; сайти для обміну зображеннями, як Flickr – www.flickr.com і Photobucket – www.photobucket.com; сайти для створення та обміну презентаціями, як Slideshare – www.slideshare.com і Prezi – www.prezi.com; сайти для обміну скрінкастами учасників навчання, як Screencast.com – www.screencast.com і ScreenToaster – www.screentoaster.com.);
- інструменти для спілкування (*Communicating with others*), що дозволяють обмінюватися миттєвими повідомленнями, наприклад, чати, електронна пошта, форуми та ін. (наприклад, Skype – www.skype.net, Dimdim – www.dimdim.com, Yahoo Mail – mail.yahoo.com);
- інструменти для співпраці у навчальному процесі (*Collaborating with others*), що дозволяють активно та мобільно обмінюватися повідомленнями (наприклад, *Bubbl.us* – www.bubbl.us, *Wetpaint* – www.wetpaint.com, *Etherpad* – www.etherpad.com, *Udutu* – www.udutu.com);
- блоги (*Blogging*), що забезпечують підтримку у проведенні навчальних проєктів, обмін матеріалами та їх коментування учасниками навчання, регулярне повідомлення новин, даних та інструкцій (наприклад, *WordPress* – www.wordpress.com, *Google Blogger* – www.blogger.com);
- подкасти (*Podcasting*), що дозволяють розміщувати аудіо- та відеоматеріали для підтримки навчального процесу у вільному доступі в мережі (наприклад, *Itunes* – www.apple.com/itunes, *Audacity* – audacity.sourceforge.net);

- RSS-канали (*RSS feeds*), які дозволяють користувачам підписатися на блоги, новини, підкасти та інші канали, щоб тримають у курсі нових дій і кроків у процесі навчання (наприклад, *Bloglines* – www.bloglines.com);

- мікро-блоги (*Micro-blogging*), що дозволяють користувачам відправляти, отримувати і відповідати на короткі повідомлення відповідно до певних кроків та подій, що відбуваються у процесі навчання, в їх мережі (наприклад, Twitter – www.twitter.com).

ЕОР віртуальних навчальних спільнот

КОНС відкриває кордони спілкування та створює додаткові можливості для навчання, створює платформу для появи різноманіття віртуальних спільнот, у яких беруть участь всі учасники навчально-виховного процесу. Слід розглядати віртуальну навчальну спільноту (англ., *virtual learning communities; online learning communities*) як соціальне об'єднання осіб у віртуальному просторі мережі Інтернет, які мають спільні навчальні цілі, завдання, потреби та інтереси, які беруть участь в спільному обговоренні та вирішенні навчальних завдань на основі власного досвіду. За типом віртуальні навчальні спільноти поділяються на локальні та глобальні. Вони можуть різнитись за кількістю учасників, віком, статтю, рівнем освіти, культурними уподобаннями та ідентичністю, релігійним віросповіданням, а також громадянством. Навчання в них відбувається за допомогою різних форм навчальної та комунікативної взаємодії, обміну відомостями та даними, знаннями та досвідом, створенням та/або обміном навчальними матеріалами.

В рамках проекту Європейської Комісії “Педагогічні інновації в нових навчальних спільнотах, працюючих за сприяння ІКТ” (англ., *Pedagogical Innovations in New ICT-facilitated Learning Communities*) [38], який був реалізований протягом 2008 – 2009 років, дослідниками визначено чотири основні категорії віртуальних навчальних спільнот та подано типи мотивації участі в них учасників.

Спільноти, керовані організаціями (англ., *organization-driven communities*), до яких відносяться он-лайн спільноти, створені освітніми установами, на робочих місцях. Наприклад, CEDDET (<http://www.CEDDET.org>) - мережа латиноамериканських експертів з питань громадського управління, які підтримують програми навчання впродовж життя; eTwinning (<http://www.etwinning.net/it/pub/index.htm>) – мережа міжнародних освітніх проектів для ЗНЗ, спрямована на зміцнення співпраці серед європейських шкіл за допомогою ІКТ; European Schoolnet (<http://www.eun.org>), myEurope (<http://www.my-europe.org>) та ін.

Спільноти, керовані виробництвом (англ., *production-driven communities*), в яких відбувається навчання, взаємодія та переговори з іншими колегами по виробництву. Наприклад, Il Cantiere (http://biasco.ch/wiki/index.php5?title=Pagina_principale), яка призначена для тих, хто працює та займається експериментами у виробництві відеопродукції; Вікіпедія; відкриті ресурси програмного забезпечення для керування контентом спільнот, зокрема, сховища та ін.

Спільноти, керовані темою (англ., *topic-driven communities*), в яких відбувається поширення досвіду, вирішення освітніх проблем (RezEd <http://www.RezEd.org/>, TappedIn <http://TappedIn.org/TappedIn/>, Microbiology Forum <http://www.microbiologyforum.org/>, Englishforums <http://www.englishforums.com/>, Bookcrossing <http://www.bookcrossing.com/>), медичних проблем (Tudiabetes <http://tudiabetes.com/>), проблем, пов'язаних з належністю до сексуальних меншин (GayTV <http://www.gay.tv/>) і релігійним віросповіданням (Muxlim (<http://muxlim.com/>)).

Спільноти, керовані соціумом (англ., *socially-driven communities*), які представлені сайтами соціальних мереж, ігрових спільнот. Прикладом такої спільноти є Experience Project (<http://www.experienceproject.com>), користувачі якої діляться своїм досвідом з різних життєвих питань.

Для життя та спілкування в полікультурному суспільстві особливо важливим є знання іноземних мов. Віртуальні навчальні спільноти відіграють значну роль у перетворенні процесу вивчення іноземних мов з традиційного академічного на інтерактивний. Існує велика кількість віртуальних спільнот для вивчення іноземних мов, серед них: Englishforums (<http://www.englishforums.com>), Busuu.com (<http://www.busuu.com>), Livemocha (<http://www.livemocha.com>), LinguaLeo (www.lingualeo.ru), Myngle (<http://www.myngle.com>) та ін. Частина з них пропонує вивчення лише англійської мови, яка є однією з найбільш розповсюджених в світі, а інші – спрямовані на вивчення різних мов.

Навчальні електронні комплекси

Одним з найбільш ефективних засобів формування полікультурної компетентності є метод “культурного асимілятора” (англ., *Culture Assimilator*) [39]. “Культурні асимілятори” представляють собою навчальний комплекс, який включає: стислі описи ситуацій, де існує проблема культурної адаптації або проблема, пов'язана з культурним різноманіттям між двома взаємодіючими представниками різних культур; чотири варіанти інтерпретації поведінки діючих персонажів; пояснення до кожної інтерпретації,

які передбачають обговорення та визначення найбільш відповідного варіанту відповіді. Під час викладання багатьох предметів можна створити й змодельовати проблемні ситуації з реального життя для “культурного асимілятора” за допомогою комп’ютерних програм. В 2000 році фінським вченим К. Корхоненом було розроблено та впроваджено у навчальний процес студентів-бакалаврів “культурний асимілятор” у вигляді веб-додатків, який має назву “Такий же, але інший” (англ., *The Same but Different*) [40].

Фільми

Для демонстрації учням обраного аспекту культури можуть використовуватися окремі сюжети з художніх фільмів, наприклад, “Танці з вівками”, “Колір страху”, “Сім років в Тибеті”, “Моє велике грецьке весілля” та ін.; для дискусійних питань – навчальні відео, які пропонуються у вільному доступі в мережі Інтернет, наприклад, “Гоблін” (“Gobblyne” <http://www.youtube.com/watch?v=v6BRz-kJ2Zw&feature=dir>); “Навчаємось жити разом” (“Learning to Live Together” <https://www.youtube.com/watch?v=IxaEmzSyC7Q>).

Звернемо увагу на фільми, присвячені питанням громадянських прав, які можна демонструвати учням: “Мартін Лютер Кінг” (“Martin Luther King, Jr. Speeches” <http://search.eb.com/blackhistory/micro/321/84.html> - відео витяги з деяких відомих промов Л. Кінга); “Мужність піклування” (“Courage to Care” <http://www.product-finder.net/adl/Courage-to-Care.html> - історії “рятувальників” під час Голокосту, методичні вказівки для вчителів); “Історія Даниеля” (“Daniel’s Story” <http://www.ushmm.org/education/foreducators/resource/rtcfamguidedc.pdf> базується на виставці Музея пам’яті Голокосту; простежує історію Данила, молодого єврейського хлопчика в Німеччині, ескалацію антисемітизму, що веде до Голокосту; включає методичні вказівки для проведення дискусій); “Острів Надії/Острів сліз” (“Island of Hope/Island of Tears” <http://www.pbs.org/kbyu/ancestors/records/immigration/> - досліджує досвід іммігрантів Елліс-Айленд).

Для вчителів пропонуються навчально-методичні фільми, наприклад: “Роль та цілі полікультурної освіти” (“The role and objectives of intercultural education (UNESCO)” <https://www.youtube.com/watch?v=dUd5Vg5H-2A>); “Все, що ти завжди хочеш знати стосовно культури” (“Everything you always wanted to know about culture” <https://www.youtube.com/watch?v=FaOJ71czAGQ>); “Рівень полікультурної освіти” (“The level of Multicultural Education” <http://www.youtube.com/watch?v=NIvmbFKIXvE>); “Полікультурна освіта” (“Intercultural Education” <https://www.youtube.com/watch?v=W3hqIBC7YA4>) та ін.

Тематичні сайти

Електронні сторінки, які розміщені у мережі Інтернет, створюються організаціями, проектами та окремими людьми, а також спільнотами, можуть бути присвяченими різним темам, що охоплюють культурне різноманіття та спрямовані на донесення інформації та на спілкування у полікультурному соціумі. Такі сайти можуть бути використані педагогом для формування полікультурної компетентності учнів. Цікавими для вчителя можуть бути приклади ресурсів, тематика яких охоплює:

Запобігання стереотипам і упередженням. Сайт, присвячений шкільним соціальним дослідженням (Social Studies School Service <http://www.socialstudies.com/>) – пропонує широкий вибір книг та відео з теми полікультурності, подолання стереотипів, запобігання упередженням, вирішення конфліктів.

Знайомство з традиціями різних культур. Представлено казки Європи (A Europe of Tales <http://www.europeoftales.net/>) – колекція ілюстрованих казок та легенд різних регіонів Європи з виховним спрямуванням.

Наочні матеріали щодо різних культур. Співробітники сиракузької культури (Syracuse Cultural Workers <http://www.syculturalworkers.com/>) пропонують полікультурні календарі, постери, сувеніри. Організація Національна конференція для громади та юстиції П'ємонт Тріади (National Conference for Community and Justice of the Piedmont Triad (NCCJ) <http://nccjtriad.org/aboutus/index.php>) – видає щорічні календарі до національних та релігійних свят. Дитячий Фонд Організації Об'єднаних Націй (United Nations Children's Fund (UNICEF) <http://www.unicef.org/>) містить низку навчально-методичних матеріалів, пропонує полікультурні вітальні картки та пам'ятні сувеніри.

Навчально-методичні матеріали для вчителів з полікультурної освіти. Інформаційно-ресурсний центр “Сальто-Молодь” (SALTO-YOUTH <http://www.salto-youth.net/>) пропонує навчально-методичні матеріали для різних тренінгів з полікультурної освіти. Сайт “Навчання толерантності” (Teaching Tolerance <http://www.tolerance.org/teach/>) надають вільний доступ вчителям до відео, постерів, навчально-методичних матеріалів на теми захисту прав людини, загальнолюдських цінностей, протистояння насильству та ненависті. Стенфордська програма з міжнародної та культурної освіти (Stanford Program on International and Cross-Cultural Education <http://spice.stanford.edu/>) пропонує навчальні матеріали та плани уроків для розвитку полікультурного розуміння для учнів 6-12-х класів. Європейська школа тренінгового освітнього курсу (European School Education Training Course www.ncrcl.ac.uk/eset) пропонує розроблені навчальні модулі з літератури,

мови, культури, перелік корисних навчальних ресурсів, щоб знайти інформацію про культуру кожної європейської країни. Сайт Ради Європи (Council of Europe <http://eucb.coe.int/compass/>) пропонує навчальні матеріали з вивчення прав людини та демократичного громадянства, наприклад, “Компас”, “Компасіто” та ін.

Он-лайн ігри

До навчальних он-лайн ігор відносяться так звані симуляційні ігри. Симуляційні ігри відтворюють реалістичні ситуації, в яких учень здатний маніпулювати різними змінними та приймати рішення, які визначатимуть результат. Наведемо приклади симуляційних ігор, що спрямовані на полікультурне спілкування.

Ігри “Друге життя” (“SecondLife”) та “Друге життя підлітка” (“Teen SecondLife”) представляють Інтернет орієнтований віртуальний світ, в якому учні взаємодіють один з одним через аватари для знайомства, спілкування, участі в індивідуальних і групових заходах, покупки речей та отримання послуг один від одного, вирішення проблем, які виникають в полікультурному суспільстві [41].

“MINORIA-MAJORIA” орієнтована на економічних відносини, в яких одна людина або група людей є багатшими, ніж інші [41].

У “BAFA BAFA” гравці діляться на групи альфанців і бетанців, кожна група має свою власну унікальну культуру, невербальну мову, способи зв'язку [41].

В грі “BARNGA” учні мають можливість знайти нові рішення незнайомих проблем, викликаних невербальною комунікацією, в цьому є її схожість з грою “BAFA BAFA” [41].

У “Цивілізації” (“Civilization” <http://gamer-info.com/game/civilization-online/>) гравець виступає в ролі лідера певної цивілізації (нації), що веде свій народ від кам'яних знарядь неоліту до космічних кораблів близького майбутнього. Гра, що послідовно дозволяє гравцеві провести цивілізацію під своїм керівництвом від 4000 до н.е. до 2050 року, розвиваючи науку та культуру, засновуючи міста та колонії, будуючи шляхи та чудеса світу, ведучи війни та дипломатичні перемовини. В грі представлено 7 релігій та культур: буддизм, індуїзм, іслам, іудаїзм, конфуціанство, таоїзм, християнство. Гра існує на 10-ти мовах: англійській, іспанській, французькій, німецькій, італійській, китайській, російській, японській, польській та фінській.

Слід зазначити, що ресурси он-лайн ігор вчитель має використовувати виважено, орієнтуючись на важливість того, що деякі учні схильні до перевантаження свого часу на користь комп'ютерних ігор. Також слід врахувати й те, що певні он-лайн ігри можуть

бути загрозою для учнів щодо формування їхньої поведінки у реальному житті. Обговорюючи з учнями он-лайн ігри, вчитель, перш за все повинен визначити їхнє ставлення до того, як відбувається взаємодія у грі, їхня оцінка подій гри тощо.

3.2. Вимоги до оцінювання полікультурної компетентності в умовах комп'ютерно орієнтованого навчального середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. Приклади анкет та опитувальних листів.

Оцінювання полікультурної компетентності учнів в можливо здійснювати різними шляхами. Слід, перш за все, усвідомлювати те, що за ставлення та позицію учнів вчитель не повинен ставити оцінку. При оцінювання рівня сформованості полікультурної компетентності можна застосувати різні інструменти: тестування (відкриті та закриті питання); усні та письмові роботи (переклад текстів, есе та ін.); участь у заходах (проекти, семінари, тренінги та ін.); індивідуальну роботу, роботу в групах та парах; застосування таких форм роботи, як діалоги, інтерв'ю, дебати, дискусії; демонстрація результатів отриманих знань (презентації, постери та ін.); рольові ігри; структуровані та неструктуровані завдання й вправи; розробка учнем власного портфоліо, електронні щоденники та ін.; анкетування (самооцінка, оцінювання ровесників, групи, вчителя) [42, с.464].

Важливим результатом оцінювання рівня сформованості полікультурної компетентності учня є усвідомлення вчителем ставлення учня до життя у полікультурному соціумі, рівень його полікультурної обізнаності, ступінь прийняття інших культур.

Одними з основних вимог до оцінювання полікультурної компетентності учнів є дотримання принципів розвиваючої моделі полікультурної чутливості К. Беннета, моделі оцінювання полікультурної компетентності М. Бирама та визначення очікуваних результатів відповідно до цілей полікультурної освіти К. Руса.

Розвиваюча модель полікультурної чутливості К. Беннета включає шість етапів: відмова, захист, мінімізація, прийняття, адаптація, інтеграція [43, с.48-51].

Відмова від культурних відмінностей є станом, в якому свою власну культуру переживають і відчувають як єдину реальну культуру в усьому світі. Інші культури можна уникнути шляхом психологічної та / або фізичної ізоляції від культурних відмінностей.

Захист від культурного різноманіття є станом, в якому своя власна культура усвідомлюється як виключно правильна. Світ складається з “нас” та “їх”, де “ми” стоїмо

вище, а “вони” поступаються нам. Прихильники цього етапу, як правило, критикують інші культури.

Мінімізація культурних відмінностей є станом, в якому власний культурний світогляд сприймається як універсальний. Прихильники цього етапу очікують схожість від оточуючих людей та наполягають на тому, щоб люди поводитись так, як вони очікують.

Прийняття культурного різноманіття є станом, в якому власна культура сприймається як одна з багатьох культур світу. Прихильники цього етапу зацікавлено і з повагою ставляться до культурного різноманіття інших.

Адаптація до культурного різноманіття є станом, в якому людиною толерантно сприймається знайомство з іншою культурою та норми поведінки цієї культури. Прихильники цього етапу здатні дивитися на світ з точки зору представника іншої культури і можуть навмисно змінити свою поведінку, щоб більш ефективно спілкуватися з представниками іншої культури.

Інтеграція культурного різноманіття є станом, в якому власний досвід розширюється, взаємодіючи з представниками різних культур.

Перші три етапи є етноцентричні, прихильники яких сприймають власну культуру як центральну та головну у всьому світі. Наступні три етапи є етно-відносні (англ., *ethno-relative*), прихильники яких сприймають власну культуру в контексті інших культур.

Модель оцінювання полікультурної компетентності М. Бирама, використовується під час навчання іноземним мовах, охоплює такі завдання:

- розвинути довіру та відкритість до інших культур;
- виховати сприйняття до власної культури як відкритої та цікавої для представників інших культур;
- набути знання щодо існування різних соціальних груп, продуктів їх діяльності у власній та інших культурах, загальних процесів суспільної та індивідуальної діяльності;
- сформувати навички інтерпретації даних, пов'язаних з іншою культурою та співставлення їх з власною культурою;
- сформувати навички взаємодіяти та відкрито спілкуватися для отримання нових знань щодо інших культур;
- формувати здатність використовувати нові знання для спілкування й спільної роботи з представниками інших культур;

– сформувати критичну культурну свідомість, уміння критично оцінювати прояви діяльності різних культур, включаючи особисту культуру [44, с.58-59].

Очікувані результати відповідно до цілей полікультурної освіти К. Руса:

– отримати знання про культуру в цілому, про вплив культури на поведінку особистості та групи людей, про власну культуру та про інші культури;

– сформувати навички життя у полікультурному суспільстві (усвідомлення власних культурних уявлень, стереотипів, упереджень; розвиток комунікаційних навичок; налагодження взаємовідносин з представниками інших культур);

– виховати повагу до культурного розмаїття, власної культурної ідентичності, культури інших;

– сформувати здатність до участі та діяльності в рамках просування принципів полікультурного суспільства, боротьби проти дискримінації і нетерпимості [45, с.81].

Така модель може бути основою для укладання вчителем тестового інструментарію для діагностування та оцінювання стану сформованості полікультурної компетентності учнів. В умовах КОНС для створення електронних тестів та анкет пропонуються такі сервіси: SurveyMonkey, OpenTest, Test Online, TCEexam та ін.

Наведемо приклади анкет для оцінювання полікультурної компетентності учня.

Полікультурна компетентність: самооцінка [46]

Частина I. *Перераховані нижче складові оцінюються для визначення рівня розвитку полікультурної компетентності та здатності ефективно взаємодіяти з людьми інших культур. Оцініть себе з наступних питань:*

5=дуже високий   4=високий   3=середній   2=нижче середнього   1=низький

1. Повага (по відношенню до інших культур)	5	4	3	2	1
2. Відкритість (до полікультурної освіти та людей з інших культур)	5	4	3	2	1
3. Толерантність до неоднозначності ситуації	5	4	3	2	1
4. Гнучкість (під час спілкування, поведінки в міжкультурній ситуації)	5	4	3	2	1
5. Зацікавленість робити відкриття	5	4	3	2	1
6. Стриманість у запереченнях	5	4	3	2	1
7. Культурна самосвідомість/розуміння	5	4	3	2	1

8. Розуміння світогляду інших людей 5 4 3 2 1

9. Конкретні знання щодо культури 5 4 3 2 1

10. Соціолінгвістичне сприйняття 5 4 3 2 1

(сприйняття через використання різних мов в соціальних контекстах)

11. Вміння слухати, спостерігати та інтерпретувати 5 4 3 2 1

12. Вміння аналізувати, оцінювати й ставитися 5 4 3 2 1

13. Емпатія 5 4 3 2 1

(стався до інших так, як хотів би, щоб вони ставилися до тебе)

14. Здатність пристосовуватися 5 4 3 2 1

(до різних стилів спілкування/поведінки; до нових культурних середовищ)

15. Комунікаційні навички 5 4 3 2 1

(належне та ефективне спілкування в міжкультурних ситуаціях)

Частина II. Висловіть свої думки стосовно ситуацій, які потребують полікультурної компетентності – що саме допоможе вам поводитися належним та ефективним чином під час взаємодії з представниками інших культур? Тепер поміркуйте над тим як ви зможете продовжити розвивати свою полікультурну компетентність, особливо ті складові, які ви оцінили в себе як низький рівень. (Ви можете записати свої роздуми на зворотному боці цього аркушу, якщо це для вас буде корисно).

Анкета для учня

Шановний друже! Просимо Вас відповісти на запитання нашої анкети. Ваші відповіді допоможуть нам полішити умови в навчальному закладі для використання комп'ютерного середовища в полікультурному суспільстві України

Інструкція-пояснення

1. Анкета складається з 4-х блоків.
2. Уважно прочитайте питання або ствердження анкети і запропоновані варіанти відповідей.
3. Оберіть відповідь, яка найбільше співпадає з Вашою думкою, і позначте її (✓).
4. Якщо на питання треба обрати кілька варіантів відповідей, про це буде зазначено в дужках.
5. Оскільки дані анкети є анонімними, просимо Вас надати відверті відповіді. Дякуємо за співпрацю!

Блок I (Змістовний).

	Згоден	Не згоден	Не знаю
1. На Вашу думку, що таке культура? (Оберіть одне з двох запропонованих визначень)			
Культура є складним цілим, що включає в себе знання, вірування, мистецтво, моральність, право, звичаї, вміння та навички, набуті людьми як членами суспільства			

	Культура – це сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації			
2.	Що таке полікультурне суспільство? (Оберіть одне з трьох запропонованих визначень)			
	Співіснування в межах країни різних культур			
	Проживання на одній території представників різних культур, національностей, віросповідань			
	Взаємодія та повага представників різних культур, національностей, віросповідань			
3.	На мою думку, Україна не є полікультурним суспільством			
4.	Мені цікаво дізнатися про культури інших народів, які мешкають в Україні та світі			

Блок II (поведінковий: відношення, ставлення).

		Згоден	Не згоден	Не знаю
5.	Я вважаю, що в різних культурах є спільні цінності			
6.	Я вважаю, що всі люди рівноправні, незалежно від їхньої статі, раси, національності, віку, соціального походження та релігійних уподобань			
7.	Я зовсім не помічаю культурних відмінностей між людьми			
8.	Я маю певні стереотипи щодо окремих національностей та культур			
9.	Я не маю сумнівів щодо власних національних і культурних стереотипів			
10.	Я хочу спілкуватися, а подалі й працювати з людьми з інших країн та культур			
11.	Я вважаю, що розвиваюся як особистість, спілкуючись з представниками інших культур			

Блок III (ІКТ і КОНС).

		Згоден	Не згоден	Не знаю
12.	Я використовую комп'ютерні засоби навчання під час підготовки до уроків та у свій вільний час			
13.	Я вважаю комп'ютерні засоби навчання ефективним інструментом для отримання знань про інші культури			
14.	Я узнаю про різні культури в основному через (оберіть одну відповідь):			
	Інтернет			

	Телебачення			
	Вчителів			
	Батьків			
15.	Я беру участь у віртуальних спільнотах “Facebook”, “ВКонтакте”, “Однокласники”, “Twitter”, “Instagram” тощо			
16.	Я вважаю, що використання мережі Інтернет, спілкування у віртуальних спільнотах сприяє тому, що я дізнаюся про інші культури			
18.	Я маю друзів серед представників інших культур/національностей/країн			
17.	Я дізнався багато цікавого про інші культури від моїх друзів через мережу Інтернет			
18.	Я маю дома комп’ютер з підключенням до мережі Інтернет			

Блок IV (Результати).

		Згоден	Не згоден	Не знаю
19.	На яких уроках Ви отримувате інформаційні відомості про полікультурність світу? (дайте відповідь по кожному з п’яти запропонованих предметів)			
	Іноземні мови			
	Світова література			
	Географія			
	Економіка			
	Всесвітня історія			
	Факультативні курси, такі як “Громадянська освіта”, “Основи прав людини”, “Навчаємось демократії”, “Демократичне громадянство” тощо			
20.	Вчитель пропонує Вам на уроці дізнатись про інші культури, країни через мережу Інтернет			
21.	Ви берете участь у міжнародних он-лайн проектах у школі або в позашкільній діяльності			

Питання для самоперевірки

1. Як визначаються електронні освітні ресурси?
2. Які інструменти Web 2.0 та з якою метою використовуються в навчально-виховному процесі для формування полікультурної компетентності в умовах КОНС ЗНЗ?
3. Які навчальні спільноти можна запропонувати учням для формування їх полікультурної компетентності?
4. Які навчальні фільми та тематичні сайти можна використовувати під час навчально-виховного процесу для формування полікультурної компетентності учнів?
5. Які основні вимоги до оцінювання полікультурної компетентності учня пропонують в країнах Європейського Союзу?

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ТА РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Морзе Н.В. Информатика: підручник [для 9 кл.] / Н.В Морзе, В.П. Вембер, О.Г. Кузьминська. – К.: УВЦ “Школяр”, 2009. – 344 с.
2. Сороко Н.В. Современные стратегии развития информационно-коммуникационной компетентности учителей в условиях компьютерно ориентированной среды в международном измерении / Н.В. Сороко // Международный электронный журнал “Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)”. – 2013. – V.16. – №1. – С.699-737. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ifets.ieee.org/russian/periodical/journal.html> – Назва з екрану.
3. Taylor E.W. Intercultural competency: A transformative learning process / E.W. Taylor // *Adult Education Quarterly*. – 1994. – Vol. 44(3). – P. 154-174.
4. Thomas A. Intercultural competence: Principles, problems, concepts / A. Thomas // *Erwagen, Wissen, Ethik*. – 2003. – Vol.14 (1). – P. 137 – 150.
5. Interkulturelle Kompetenz. IKUD Seminare [зб.наук.мат. з питань полікультурної компетентності Інституту інтеркультурної дидактики, Німеччина] – 2011 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ikud-seminare.de/interkulturelle-kompetenz.html> - Назва з екрану.
6. Гончаренко Л.А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник для студентів / Л.А. Гончаренко, В.В. Кузьменко. – Х.: РІПО, 2006. – 92 с.
7. Воротняк Л.І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах / Л.І. Воротняк // Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки). – 2008. – № 39. – С. 105-109.
8. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації / [В.Ю. Биков, О.В. Білоус, Ю.М. Богачков та ін.] ; за заг. ред. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна, О.В. Овчарук – К. : Атіка, 2010. – 88 с.
9. Clark K. Intersection of instructional television and computer assisted learning: Implications for research paradigms / K. Clark // *Research paradigms in the study of television and social behavior*. - Newbury Park, CA: Sage. - 1998. - Pp. 287–304.
10. Conway J. Educational technology’s effect on models of instruction [Електронний ресурс]: an article on the website of University of Delaware / Judith Conway // – 1997. – Режим доступу: <http://copland.udel.edu/jconway/EDST666.htm> – Назва з екрану.
11. Nurrenbern C. Piaget’s theory of intellectual development revisited / C. Nurrenbern // *Journal of Chemical Education*. –2001. – № 78(8). – Pp.1107–1110.
12. Dabbagh N. Online learning: Concepts, strategies, and application / N. Dabbagh, B. Bannan-Ritland. - Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall. - 2005. – 348 p.
13. Biggs J. Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does / John Biggs // *Higher Education*. – 2000. - №40. – Pp.374 – 376.
14. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
15. Жук Ю.О. Особистісний простір учня в комп’ютерно-орієнтованому навчальному середовищі / Ю.О. Жук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – №3(29). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/693/508> - Назва з екрану.
16. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В.Г. Кремень] – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
17. Педагогічний словник [ред. М.Д. Ярмаченко] – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514с.
18. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех // *Виховання особистості: Навчально-методичний посібник: У 2 кн. – Кн. 2. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.*
19. Яблонко В.А. Психолого-педагогічні основи формування особистості : навч. посібник для студ. вузів / В.Я. Яблонко. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 258 с.
20. Философский словарь [ред. И.Т. Фролова]. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1981. – 410 с.

21. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко.– К. : Либідь, 1997. – 376 с.
22. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: К.І.С., 2004. – 112с.
23. Мареев В.И. Культурологический подход в аспекте развития современного образования / В.И. Мареев, Н.К. Карпова, Е.С. Щипанкина // Научный международный периодический журнал “Научные труды SWorld”. – 2012 . – №37. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/current-status-and-the-development-of-the-education-c112/11973-c112-037> – Назва з екрану.
24. Кутова Н.А. Вища освіта жінок у США в 70-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.: гендерний підхід / Н.А. Кутова. – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 312с.
25. Педагогика: уч. пособ. для студ. пед. инст. [ред. Ю.К. Бабанский].– М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
26. Перотті А. Виступ на захист полікультурності / Антоніо Перотті. – Л: Кальварія, 2001. – 128с.
27. UNESCO Guidelines on Intercultural Education [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf> - Назва з екрану.
28. EU Cyber Security Strategy and Programs: Handbook. - Vol.1. - Strategic Information and Regulations, 2013. - 282 p.
29. Закон України “Про основи національної безпеки України” [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>- Назва з екрану.
30. Дистанційне навчання. Дистанційний курс: [навчальний посібник] / В.М.Кухаренко [та ін.]. – Х.: ХДПУ, 1999. - 216 с.
31. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод.посіб [уклад. О. Пометун, Л. Пироженко]. – К.: А.Н.Н., 2002. – 136 с.
32. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1140 с.
33. Болюбаш Н.М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. “Теорія і методика професійної освіти” / Надія Миколаївна Болюбаш. – Ялта, 2011. – 290 с.
34. Barrett M. Developing Intercultural Competence through Education [Електронний ресурс]: Document of the Council of Europe / M. Barrett, M. Byram, L. Piddikò, P. Mompoin-Gaillard, F. Stravroula // Pestalozzi series. – 2014. – №3. – Режим доступу: <http://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi3.pdf> - Назва з екрану.
35. Наказ Міністерства освіти і науки, сім’ї та молоді України 01.10.2012. №1060 Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси [Електронний ресурс]: затверджено– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> - Назва з екрану.
36. Гуржій А.М. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів / А.М. Гуржій, В.В. Лапінський // Інформаційні технології в освіті. - 2013. - № 15. - С. 30-37.
37. Сороко Н.В. Використання Веб-технологій у професійній діяльності вчителів філологічної спеціальності/ Н.В. Сороко //Комп’ютер у школі та сім’ї. - 2014. - № 1 (113). - С. 33-38.
38. Pedagogical Innovation in New Learning Communities [Електронний ресурс]: An In-depth Study of Twelve Online Learning Communities / S. Aceto, C. Dondi, P. Marzotto. — 2010. — Режим доступу: <ftp://ftp.jrc.es/pub/EURdoc/JRC59474.pdf> - Назва з екрану.
39. Culture Assimilator. The Centre for Learning and Teaching University of Brighton [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://staffcentral.brighton.ac.uk/clt/international/3eCultureAssimilator.html> - Назва з екрану.
40. Korhonen K. Intercultural Competence as Part of Professional Qualifications. [Електронний ресурс]: A Training Experiment with Bachelor of Engineering Students / Kasu

Korhonen / – University of Jyväskylä, 2002. – 228 p. – Режим доступа: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13222/9513912930.pdf?sequence=1> - Назва з екрану.

41. Wiggins B.E. Toward a Model for Intercultural Communication in Simulations / B.E. Wiggins // *The SAGE Simulation & Gaming*. – 2012. - № 43 (4). – Pp.550 – 572.

42. Fantini A.E. Assessing Intercultural Competence / A.E. Fantini // *The SAGE handbook of Intercultural Competence*. – 2009. – Pp. 457 – 476.

43. Bennet C.I. *Comprehensive multicultural education: theory and practice* / Christine Bennet. – Boston: Allyn and Bacon, 2003. – 536 p.

44. Byram M. *Cultural studies in foreign language teaching* / Mike Byram // *Studying British cultures: an introduction*. – London: Routledge, 1995. – Pp.56 – 67.

45. Rus C. Multicultural versus intrcultural approach towards minority rights: an analysis based on the Romanian case / C. Rus // *Interculturalism and Discrimination in Romania. Policies, Practicies, Identities and Representations*. – Berlin: LIT Verlag, 2006. – Pp.73 – 94.

46. Deardorff D.K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization / D.K. Deardorff // *Journal of Studies in International Education*. – 2006. – № 10. – Pp. 241-266.